

Muziekonderwijs op het vmbo in de gemeente Amsterdam

Een onderzoek in samenwerking met Mocca Amsterdam, expertisenetwerk Cultuureducatie.

Saskia van der Meer | 3954471 | s.j.vandermeer1@students.uu.nl |
Universiteit Utrecht | Muziekwetenschap: communicatie en educatie |
Masterscriptie | Dr. Eric Jas

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Methode	4
Theoretisch kader	5
Leeswijzer	7
Hoofdstuk 1 Muziek op school	8
1.1 Muziek in het voortgezet onderwijs	8
1.1.1 Muziek in de onderbouw van het voortgezet onderwijs	9
1.1.2 Muziek in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs	10
1.2 Muziek op de basisschool	12
1.2.1 Een extra impuls voor muzikeducatie	13
1.2.2 Muziek op de Amsterdamse basisscholen	14
Conclusie	15
Hoofdstuk 2 Muziek in het vmbo in cijfers	16
2.1 Hoeveel scholen bieden muziek aan?	16
2.2 Hoeveel scholen hebben een muziekdocent in dienst?	17
2.3 Het aantal uren muziek per week	17
2.4 Muziek als examenvak	19
Conclusie	19
Hoofdstuk 3 Portretten van de geïnterviewde scholen	20
3.1 Geïnterviewde scholen met muziek op het rooster	20
3.2 Geïnterviewde school zonder muziek op het rooster	23
Hoofdstuk 4 Verankering van het vak muziek op school	24
4.1 De verankeringsmaat schematisch	24
4.2 Beleid	25
A. Vastgelegde visie	25
B. Samenhangend programma	26
C. Cultuurcoördinator	26
G. Financiering	26
I. Evaluatie van de opbrengsten	26
4.3 Werkvloer	26
D. Draagvlak	26
E. Deskundige docenten	27
H. Accommodatie	27
4.4 Samenwerking	27
4.5 Inhoudelijke kwaliteit van het onderwijs	28
Conclusie	30
Aanbevelingen	32
Literatuurlijst	34
Bijlagen	35

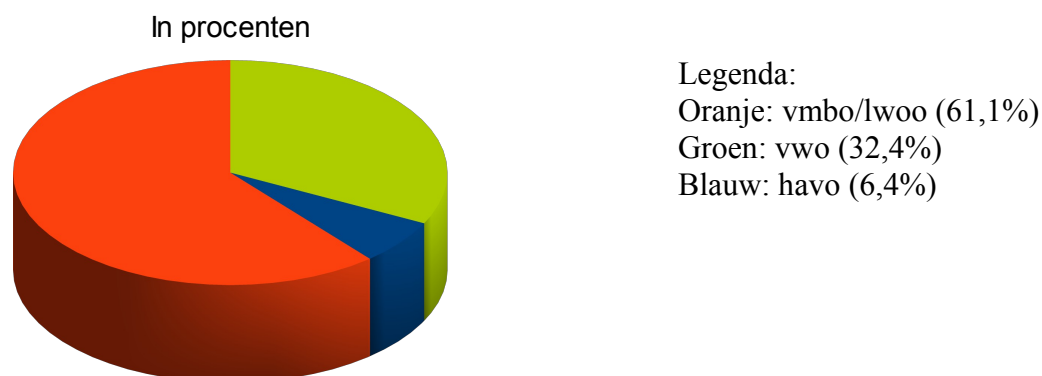
Inleiding

De achtergrond

De gemeente Amsterdam heeft de ambitie om ieder kind in aanraking te laten komen met cultuur door middel van cultuureducatie in het basisonderwijs. Zij biedt scholen faciliteiten voor het structureel aanbieden van dit cultuuronderwijs binnen het Basispakket Kunst- en Cultuureducatie. De gemeente wil in het Amsterdamse basisonderwijs voor elke leerling drie uur cultuureducatie per week, in de vorm van leerlijnen. De landelijke kerndoelen zijn door Mocca, het cultuurexpertise netwerk van de gemeente, uitgewerkt tot raamplannen. De raamleerplannen bieden de scholen handreikingen bij de inrichting van hun cultuuronderwijs. Binnen het landelijke programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* is door Mocca extra subsidie aangevraagd om dit te realiseren.¹

Er wordt hierbij erg veel aandacht besteed aan het muziekonderwijs. Veel scholen kiezen voor de leerlijn muziek vanuit schooltraditie. Basisscholen die kiezen voor het raamplan muziek krijgen jaarlijks tien uur gratis coaching op het gebied van muziek voor schoolteams of individuele leerkrachten door Het Concertgebouw en dertien uur gratis muziekles door ‘Muziek Op School in Amsterdam’ (MOSA), een samenwerkingsverband van Muziekschool Amsterdam, Aslan Muziekcentrum en het Leerorkest, te beginnen in schooljaar 2013/2014 in de groepen 3+4.² Op dit moment zijn 182 van de 240 Amsterdamse basisscholen bezig met de leerlijn muziek. Ruim 75% van de basisschoolleerlingen krijgt nu dus structureel muziekles op school.³

Figuur 1 Verdeling van leerlingaantallen VO Amsterdam 2014⁴

Over een paar jaar verlaten leerlingen de basisschool in Amsterdam waar zij een volledige leerlijn muziek hebben doorlopen. Uit bovenstaande grafiek blijkt dat van deze leerlingen ruim 60% zal doorstromen naar het vmbo. Op het vmbo lijkt muziekonderwijs geen grote plek in te nemen, dit blijkt uit onderzoek uit 2011 van Ariane Vervoorn en Ellen van Hoek. In dit onderzoek kwam naar voren dat 72% van de vmboafdelingen geen muziekdocent in dienst heeft. Dit roept de vraag op of de investering van de gemeente Amsterdam uiteindelijk zal lonen als de leerlijnen uit het basisonderwijs geen vervolg kennen op het vmbo. In deze scriptie wordt onderzocht wat er anno 2015 op het Amsterdamse vmbo gebeurt met het vak muziek.

¹ Fonds voor Cultuurparticipatie, “Over deze subsidie,” (2014), http://www.cultuurparticipatie.nl/subsidies/Cultuureducatie_met_Kwaliteit/Gehonoreerde_instellingen/ (geraadpleegd 28 april 2015).

² Mocca, “Wat is het basispakket?” <http://www.basispakketamsterdam.nl/> (geraadpleegd 28 april 2015).

³ Cijfers via Mocca.

⁴ Grafiek volgens gegevens van Onderwijs en Statistiek van de gemeente Amsterdam: <http://www.os.amsterdam.nl/popup/2119>.

Het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om de huidige situatie van het schoolvak muziek op het vmbo in de gemeente Amsterdam in kaart te brengen. De hoofdvraag luidt dan ook:

Welke positie heeft het vak muziek in het curriculum van het vmbo in de gemeente Amsterdam en in hoeverre sluit dit al aan op het muziekonderwijs in het basisonderwijs?

Bij het beantwoorden van deze vraag ga ik in op de kerndoelen en eindtermen die worden gesteld aan het vak muziek op het vmbo, de aansluiting van het muziekonderwijs op het primaire onderwijs en de doorlopende leerlijn muziek die momenteel op de basisscholen wordt gebruikt. Daarnaast zal ik de structuur van het Amsterdamse vmbo schetsen. Dit leidt tot de volgende deelvragen:

Deel 1: Achtergrond/algemeen

- Welke plek heeft muziekonderwijs in het vmbo gezien vanuit de kerndoelen en eisen vanuit het ministerie van OCW?
- Is er sprake van aansluiting tussen de kerndoelen zoals die in het primair onderwijs worden gehanteerd en kerndoelen/einddoelen van het voortgezet onderwijs?
- Hoe ziet de doorlopende leerlijn muziek eruit in het primair onderwijs van scholen binnen de gemeente Amsterdam?

Deel 2: Het Amsterdamse vmbo

- Waarom kiezen scholen wel/niet voor muziek?
- Wat zijn de verschillen tussen muziek op vmbo-t en vmbo-b/vmbo-k wat betreft het aanbod?
- Hoe ziet het vak muziek eruit op de vmbo scholen van Amsterdam?
- Wat hebben vmbo scholen nodig om muziek een (betere) plek te geven in het curriculum?
- In hoeverre wordt muziek aangeboden op projectbasis?
- Wordt er samengewerkt met externe partijen zoals culturele instellingen of gebruik gemaakt van online/digitale lessen?
- Tegen welke problemen loopt men aan bij het vak muziek op het vmbo?

Methode

Onderzoeksmethode

Om de positie van muziek op verschillende vmbo-scholen te onderzoeken wil ik in gesprek gaan met muziekdocenten en cultuurcoördinatoren van deze scholen. Voor deze interviews zal ik een selectie maken uit docenten/cultuurcoördinatoren van vmbo scholen in Amsterdam op basis van de gegevens die ik heb vergaard in het kwantitatieve deel van mijn onderzoek. Van elke categorie (praktijkonderwijs, vmbo-school, vmbo-havo school, scholengemeenschap) wil ik één of meerdere mensen spreken.

Het onderzoek is tweeledig. Het bestaat uit een kwantitatieve inventarisatie van het muziekonderwijs op het vmbo en een kwalitatief verdiepend deel. De informatie voor het kwantitatieve deel van het onderzoek is verkregen via deskresearch. De gegevens over de verschillende scholen zijn gehaald uit de schoolgidsen en van de websites. Daarnaast zijn met een telefonische vragenronde de ontbrekende zaken aangevuld. Deze gegevens zullen worden gebruikt om in kaart te brengen op welke scholen muziek wordt aangeboden en hoeveel uur muziek leerlingen krijgen.

Deze kwantitatieve gegevens zullen de basis vormen voor het kwalitatieve gedeelte van dit onderzoek. Het verdiepende onderdeel van het onderzoek bestaat uit interviews met

cultuurcoördinatoren en docenten muziek van verschillende scholen. Het waren half open interviews waar voorafgaand aan de interviews vragen voor waren opgesteld. Alle interviews volgden dezelfde vraagstructuur. In de interviews kwam onder andere de visie op het cultuur- en muziekonderwijs binnen de school, de inrichting van het muziekonderwijs en de samenwerking met externe partijen aan bod. Alle interviews zijn opgenomen teneinde de verwerking te vergemakkelijken.

Deelnemers

Alle scholen met een vmbo-afdeling, 41 in totaal, zijn meegenomen in het kwantitatieve onderzoek. Zij hebben een uitnodiging gekregen om, door middel van een interview, mee te werken aan dit onderzoek. Er is contact geweest met acht docenten die lesgeven op negen scholen in Amsterdam. Uiteindelijk zijn er zes face-to-face interviews afgenomen en is één interview gedaan via Skype. Van elk type school (vmbo-school, vmbo-havo school, scholengemeenschap) heb ik één persoon gesproken.

Voor het interview heb ik gesproken met:

Modeste Breukers – muziekdocent, coördinator muziek – Open Scholengemeenschap Bijlmer

Marijn Hendriks – muziekdocent – Spinoza Lyceum

Rolf Hupkes – muziekdocent – Montessori Lyceum Amsterdam

Judit Odijk – muziekdocent – Sweelinck College

Bert Schreuder – muziekdocent – College de Meer & Huygenscollege

Ellen Weinans – muziekdocent – Marcanti College

Rogier Willems – cultuurcoördinator, docent beeldende vorming – Hogelant

Het praktijkonderwijs is niet meegenomen in dit onderzoek. Geen van de praktijkscholen heeft gereageerd op de oproep om aan dit onderzoek mee te werken, waardoor kwalitatieve gegevens van deze scholen ontbreken en dus niet in het onderzoek verwerkt kunnen worden.

Data-analyse

De gegevens uit de deskresearch zullen worden geëvalueerd. Het grootste deel van deze deskresearch is kwantitatief en cijfermatig. Door middel van de cijfers wordt inzichtelijk hoe het vak muziek ervoor staat op de verschillende vmboafdelingen in de gemeente Amsterdam.

Voor het operationaliseren van de zaken die bij de interviews aan bod komen, worden de data gecategoriseerd. Door de antwoorden van de verschillende betrokkenen op eenzelfde manier te categoriseren wordt het vergelijken van de verschillende scholen makkelijker. De interviews worden gecodeerd volgens de kwaliteitsindicatoren die horen bij de verankeringsmaat voor cultuuronderwijs van onderzoeksbureau Oberon.

Theoretisch kader

Onderzoeksbureau Oberon heeft een verankeringsmaat ontwikkeld om te kunnen vaststellen in hoeverre cultuureducatie is geïntegreerd in het onderwijs. De indicatoren voor verankering zijn gebaseerd op de kwaliteitscriteria die zijn opgesteld voor cultuurprofiel scholen.⁵ De negen indicatoren die worden gebruikt om de verankering van het cultuuronderwijs vast te stellen zijn:⁶

- vastgelegde visie
- samenhangend programma
- aanwezigheid cultuurcoördinator

⁵ Oberon, *Monitor cultuureducatie voortgezet onderwijs. Meting 2008* (Utrecht: Oberon Onderzoek & Advies, 2008), 11.

⁶ Ibid.

- voldoende draagvlak
- deskundige docenten
- structurele samenwerking met culturele partners
- structurele financiën
- goede accommodatie
- evaluatie van de opbrengsten

Deze negen indicatoren zou men kunnen onderverdelen in drie subcategorieën.⁷ De eerste subcategorie: *het beleid* met de visie, samenhang, de aanwezigheid van een cultuurcoördinator, structurele financiering en evaluatie van de opbrengsten. De tweede subcategorie: *de werkvloer* met het draagvlak, de deskundigheid van de docent en een goede accommodatie. Tot slot de subcategorie *samenwerking* waar de structurele samenwerking met culturele partners onder valt.

Voor dit onderzoek zijn de indicatoren bekeken die gericht zijn op het muziekonderwijs.

Bij elke indicator hoort een monitorvraag.⁸ Deze vragen zijn soms afgestemd op het muziekonderwijs binnen de school. In de interviews kwamen deze of soortgelijke vragen terug.

Indicator	Bijbehorende monitorvraag
Visie	Wat is de visie van de school op cultuuronderwijs in brede zin en specifiek op het muziekonderwijs?
Samenhangend programma	In hoeverre is er sprake van een samenhangend programma voor muzikeducatie?
Cultuurcoördinator	Heeft uw school een cultuurcoördinator?
Draagvlak	Is er sprake van voldoende draagvlak voor muziekonderwijs?
Deskundige docenten	Vindt u dat de docenten voldoende deskundig zijn om muzikeducatie vorm te geven? Is er een vakdocent muziek aanwezig?
Structurele samenwerking scholen en culturele partners	Met welke externe partners werkt u samen en op welke manier?
Structurele financiën	Is cultuureducatie/muziek als aparte post opgenomen in de begroting van de school?
Evaluatie van de opbrengsten	Worden proces en opbrengsten van muzikeducatie door middel van evaluatie in beeld gebracht?
Accommodatie	Hoe beoordeelt u de ruimtes/faciliteiten voor muziekonderwijs?

Sommigen van de monitorvragen kunnen beantwoord worden met ja of nee. Bij andere vragen gaat het om de mate waarin scholen aan de criteria voldoen. De beoordeling van deze indicatoren is streng. Alleen als iets in grote mate is gerealiseerd op een school kan het als verankerd worden beschouwd volgens het onderzoeksbureau.⁹

Sinds de monitor van 2009 is er naast de verankering van de indicatoren in de monitor ook plaats voor de inhoudelijke kwaliteit van de indicatoren. De volgende aspecten worden sindsdien ook beoordeeld: is er sprake van een doorgaande lijn en worden leerlingen beoordeeld (op welke aspecten) en welke opbrengsten signaleren de scholen bij leerlingen?¹⁰ Deze kwaliteitscriteria worden tijdens dit onderzoek ook meegenomen.

⁷ Ariane Vervoorn en Ellen van Hoek, *Muziekonderwijs in de Amsterdamse scholen* (Amsterdam: Lectoraat Kunst- en Cultuureducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, 2011), 27.

⁸ Idem, 26.

⁹ Ibid.

¹⁰ Idem, 27.

Leeswijzer

Deze scriptie bestaat uit vier hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk geeft een overzicht van muziek in het onderwijs gezien vanuit de kerndoelen en eindtermen die zijn opgesteld door de overheid. Er wordt ingegaan op de opbouw van het vmbo en de plek van het vak muziek. Daarnaast komt in dit hoofdstuk ook de huidige stand van zaken omtrent muziek in het Amsterdamse basisonderwijs aanbod. Aan het einde van dit hoofdstuk kan antwoord worden gegeven op de eerste drie deelvragen die een algemeen karakter hebben en zorgen voor een duidelijker beeld van de achtergrond waar tegen dit onderzoek zich afspeelt.

De overige deelvragen worden beantwoord in de hoofdstukken twee tot en met vier. In het tweede hoofdstuk vindt u de uitkomsten van het kwantitatieve onderzoek naar het vak muziek op het vmbo. Er wordt onder andere ingegaan op het aantal scholen dat muziek aanbiedt en het aantal uren dat besteed wordt aan muziek. Hoofdstuk drie en vier zetten de resultaten van het kwalitatieve onderzoek uiteen. In hoofdstuk drie vindt u portretten van de scholen die door middel van een interview hebben meegewerkt aan dit onderzoek. In hoofdstuk vier wordt een analyse gegeven van de gegevens die tijdens de interviews zijn verzameld. Tot slot wordt er in de conclusie antwoord gegeven op de hoofdvraag en worden aanbevelingen gedaan met betrekking tot het muziekonderwijs op het vmbo en de aansluiting op de doorlopende leerlijn van het basisonderwijs.

Hoofdstuk 1 Muziek op school

Dit hoofdstuk beschrijft de plaats van het vak muziek op school en geeft antwoord op de eerste drie deelvragen van het onderzoek omtrent de kerndoelen voor het vak muziek op zowel de basisschool als de middelbare school en in de doorlopende leerlijn muziek in het Amsterdamse basisonderwijs.

De eerste paragraaf richt zich op het voortgezet onderwijs in het algemeen en het vmbo in het bijzonder. De tweede paragraaf gaat vervolgens over muziek in het basisonderwijs. Er zijn momenteel veel ontwikkelingen op het gebied van muziek in het primair onderwijs. Zeker in de gemeente Amsterdam, waar dit onderzoek op gericht is, is veel aandacht voor het vak muziek in het basisonderwijs. De kinderen die nu op de Amsterdamse basisscholen zitten, zijn de middelbaarscholieren van de toekomst. Daarom kunnen deze ontwikkelingen niet buiten beschouwing worden gelaten.

Sinds in 1968 de Wet op voortgezet onderwijs in werking trad, is muziek een schoolvak op de middelbare school.¹¹ Tot die tijd was tekenen het enige verplichte kunstvak in het curriculum.¹² Middelbare scholen konden zelf kiezen of ze hun onderwijsprogramma wel of niet wilden uitbreiden met andere kunstvakken. Op veel middelbare meisjesscholen werden meerdere kunstvakken en het vak kunstgeschiedenis aangeboden.¹³ In de jaren zeventig werd voor de vakken tekenen, handvaardigheid en muziek het centraal eindexamen ingevoerd. Sindsdien is er nog heel wat veranderd met betrekking tot de creatieve vakken.¹⁴

In 1993 werd de basisvorming ingevoerd die scholen verplichtte minimaal twee kunstvakken aan te bieden (drama, dans, muziek en/of beeldende vorming). In 2006 werd de basisvorming vervangen door de Onderbouw-VO. Met deze nieuwe regeling kregen scholen meer vrijheid voor de invulling van het kunstonderwijs op school. Uit de landelijke monitor cultuureducatie 2008 in het voortgezet onderwijs blijkt dat 79% van de scholen in de onderbouw muziek aanbiedt.¹⁵ Het is niet bekend of het hierbij gaat om het reguliere vak muziek of om slechts enkele projecten.

In 1998-1999 werd de tweede fase geïntroduceerd op havo en vwo met daarin het verplichte vak Culturele Kunstzinnige Vorming (CKV1). Dit vak werd verplicht voor alle leerlingen, behalve voor de gymnasiasten die in plaats van dit vak Klassieke Culturele Vorming (KCV) kregen. In 2003 werd CKV ook op het vmbo verplicht.¹⁶ De leerlingen ondernemen bij dit vak culturele activiteiten en doen culturele ervaringen op. Het wordt met een schoolexamen afgesloten dat niet becijferd wordt, maar 'naar behoren' moeten worden afgerond. Leerlingen krijgen voor het vak dus geen eindcijfer, maar moeten het als verplicht handelingsdeel afsluiten met een voldoende. Het vak heeft als doel om leerlingen ervaringen te laten opdoen met verschillende vormen van kunst en cultuur en dus ook met muziek.

1.1 Muziek in het voortgezet onderwijs

Middelbare scholen hebben de vrijheid om te kiezen of ze het vak muziek in het curriculum wensen op te nemen. In alle schooltypen moeten twee van de vier kunstdisciplines (drama, dans, muziek en beeldende vorming) worden aangeboden. In de onderbouw mag een school deze kunstdisciplines zowel op projectbasis als in de vorm van vakken geven. In de bovenbouw kan op het vwo, de havo, het vmbo-g en het vmbo-t gekozen worden voor het examenvak muziek. Het vak wordt in dat geval afgesloten met een schoolexamen en met een centraal eindexamen.

¹¹ Verkenningcommissie Kunstvakken, *De kunst van het nieuwe, vier disciplines één doel* (Enschede: SLO, 2012), 33.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

1.1.1 Muziek in de onderbouw van het voortgezet onderwijs

Alle middelbare schoolopleidingen bestaan uit een onderbouw en een bovenbouw. De onderbouw beslaat de eerste twee jaar van het vmbo en de eerste drie jaar van de havo en het vwo. In de onderbouw volgen leerlingen algemene vakken. Deze vakken bereiden de leerlingen voor op het vervolgonderwijs in de bovenbouw en zijn opgebouwd rondom 58 kerndoelen. De huidige kerndoelen dateren uit 2006. In dat jaar zijn deze nieuwe kerndoelen voor de basisvorming van het voortgezet onderwijs vastgesteld. Ze bepalen wat leerlingen aan het einde van de onderbouw moeten kunnen en kennen.

Figuur 2 Opbouw voortgezet onderwijs in Nederland

Jaar 1	Onderbouw vmbo	Onderbouw havo/vwo	
Jaar 2			
Jaar 3	Bovenbouw vmbo		
Jaar 4			
Jaar 5			
Jaar 6			

De kerndoelen zijn sinds de onderwijsvernieuwingen van 2006 niet meer verbonden aan vakken, maar aan kerngebieden.¹⁷ Daarnaast is ook de adviesurentabel verdwenen. Deze tabel gaf de verdeling van de lessen over de verschillende schoolvakken aan. Scholen mogen sinds deze vernieuwingen zelf bepalen hoe zij hun onderwijs inrichten en of zij de lesstof willen aanbieden in vakken, projecten of leergebieden.

De kerndoelen voor kunst en cultuur komen aan bod in 'Onderdeel F: kunst en cultuur'. In dit onderdeel zijn de kerndoelen 48 tot 52 beschreven. Zij slaan op alle kunstdisciplines die gegeven worden. De kerndoelen luiden:¹⁸

48. De leerling leert door het gebruik van elementaire vaardigheden de zeggingskracht van verschillende kunstzinnige disciplines te onderzoeken en toe te passen om eigen gevoelens uit te drukken, ervaringen vast te leggen, verbeelding vorm te geven en communicatie te bewerkstelligen.
49. De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of als deelnemer in een groep, aan derden te presenteren.
50. De leerling leert op basis van enige achtergrondkennis te kijken naar beeldende kunst, te luisteren naar muziek en te kijken en luisteren naar theater-, dans- of filmvoorstellingen.
51. De leerling leert met behulp van visuele of auditieve middelen verslag te doen van deelname aan kunstzinnige activiteiten, als toeschouwer en als deelnemer.

¹⁷ Rijksoverheid, *Kerndoelen onderbouw voortgezet onderwijs* (Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2010), 2, <file:///C:/Users/6169953/Downloads/besluit-kerndoelen-onderbouw-vo.pdf> (geraadpleegd 28 april 2015).

¹⁸ Idem, 5.

52. De leerling leert mondeling of schriftelijk te reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder dat van kunstenaars.

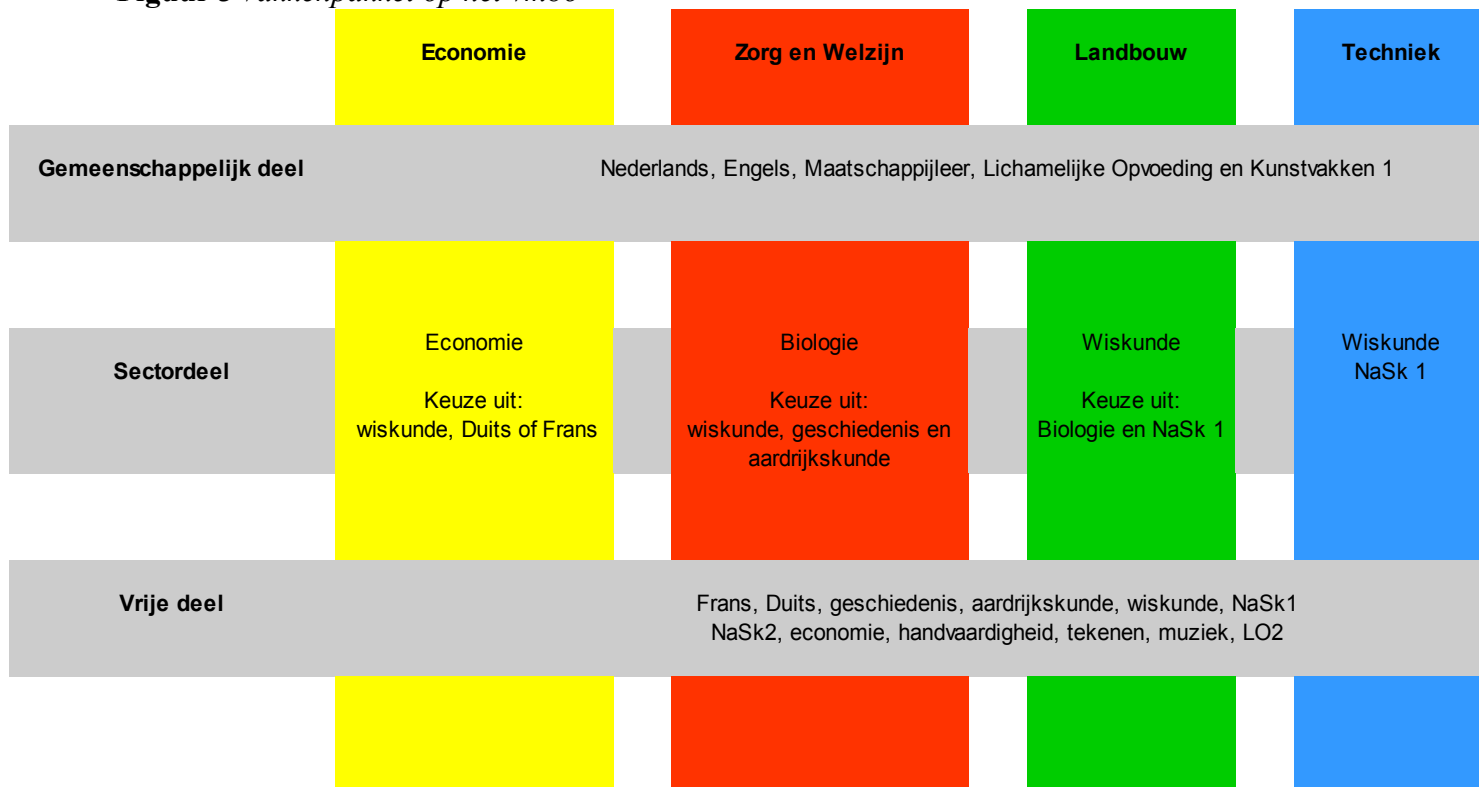
Binnen de kerndoelen wordt geen onderscheid gemaakt tussen verschillende kunstdisciplines. Onder het domein muziek wordt alleen het leren luisteren naar muziek nog als specifiek doel genoemd.

1.1.2 Muziek in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs

In de bovenbouw van het voortgezet onderwijs worden er verschillen merkbaar tussen de opleidingsniveaus. Na twee jaar basisvorming kunnen vmbo leerlingen doorstromen naar een tweejarige bovenbouw. Op de havo en het vwo kiezen leerlingen na drie jaar onderbouw een profiel voor hun respectievelijk tweejarige of driejarige bovenbouw (zie figuur 1). Op het vmbo-g, vmbo-t, de havo en het vwo kan muziek worden aangeboden als examenvak.

In de bovenbouw van het vmbo kiezen leerlingen een van de vier sectoren (techniek, zorg en welzijn, economie en landbouw). Het curriculum in de bovenbouw bestaat uit een gemeenschappelijk deel voor alle leerlingen, een sectorgebonden deel en een vrij deel. Het vak muziek kan hierin een sectorgebonden vak zijn of een vak in het vrije deel.

Figuur 3 Vakkenpakket op het vmbo

Een school kan er voor kiezen muziek als examenvak aan te bieden voor leerlingen van de gemengde leerweg en de theoretische leerweg. Dit vak valt dan binnen Kunstvakken 2. Binnen dit vak zijn er programma's voor beeldende kunst, muziek, drama en dans en elk programma heeft zijn eigen exameneisen. Er zijn zaken die voor moeten komen in het schoolexamen en zaken die in het centraal eindexamen worden getoetst. Tabel 1 laat zien welke eisen worden gesteld en welke voorkomen in het centraal eindexamen (CE) van het muzikexamen voor vmbo-leerlingen. Naast deze exameneisen is er ook een begrippenlijst voor het centraal eindexamen met zaken die de leerlingen moeten weten en/of herkennen.¹⁹

¹⁹ Dit is de Muziek VMBO GT syllabus centraal examen 2015. Deze is te vinden op:

Tabel 1 (School)exameneisen voor muziek²⁰

		GL/TL
MU/K/1	Oriëntatie op leren en werken	
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van muziek in de maatschappij.	X
MU/K/2	Basisvaardigheden	
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken.	X
MU/K/3	Leervaardigheden in het vak muziek	CE
3.	De kandidaat kan een aantal vaardigheden toepassen, zoals het toepassen van muzikale begrippen, die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen.	X
MU/K/4	Musiceren: zingen en spelen	
4.	De kandidaat kan individueel en in samenwerking met anderen een representatief repertoire uitvoeren van één- en meerstemmige, vocale/instrumentale muziek.	X
MU/K/5	Vormgeven: improviseren/componeren	
5.	De kandidaat kan individueel en in samenwerking met anderen muziek improviseren/componeren, vanuit een (buiten)muzikaal gegeven met weloverwogen gebruik van klankeigenschappen en vormprincipes.	X
MU/K/6	Presenteren	
6.	De kandidaat kan alleen en/of in samenwerking met anderen (onderdelen van) het musiceerrepertoire presenteren.	X
MU/K/7	Beluisteren	CE
7.	De kandidaat kan: – de notatie van ritmische en melodische fragmenten volgen – muzikale begrippen herkennen, benoemen en/of noteren.	X
MU/K/8	Muziek en maatschappij	CE
8.	De kandidaat kan: – muziek in verband brengen met betekenissen en functies ervan – de eigen muzikale beleving verwoorden en bij het bepalen van een eigen standpunt de meningen van anderen betrekken – in de argumentatie voor het standpunt verwijzen naar muzikale aspecten en/of functies en betekenissen van muziek.	X
MU/K/9	Muziek en andere kunsten	CE
9.	De kandidaat kan: – binnen een muziekproductie andere kunstvormen dan muziek herkennen en de functies ervan benoemen – zich praktisch en theoretisch voorbereiden op een bezoek aan een voorstelling waarin meerdere kunstvormen aan de orde komen en verslag doen van de functies van de diverse kunstvormen in de voorstelling.	X
MU/V /1	Eindopdracht	
10.	De kandidaat kan zelfstandig: – een presentatie verzorgen over een onderwerp de muziek betreffend – een presentatie verzorgen van een eigen muziekwerk voor een ander publiek dan de eigen groep/klas – verslag doen van onderzoek dat hij/zij heeft verricht op het gebied van muziek in relatie tot minimaal één van de andere kunstvormen.	X
MU/V/2	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.	X
MU/V/3	Vaardigheden in samenhang	CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de eindtermen van het kerndeel in samenhang toepassen.	X

https://www.examenblad.nl/examenstof/syllabus-2015-muziek-vmbo-gt/2015/f=/muziek_gt_def_versie_vmbo_2015_def.pdf

²⁰ Examenblad, *Examenprogramma muziek, vmbo* (2015), 4-5. <http://www.examenblad.nl/examenstof/muziek-vmbo-2/2015/vmbo-tl/f=/muziek.pdf>, (geraadpleegd 28 april 2015).

Naast het (keuze)vak muziek wordt er op het vmbo ook Kunstvakken 1 (CKV) aangeboden. Dit vak hoort, net als Nederlands, Engels, maatschappijleer en lichamelijke opvoeding, bij het verplichte gemeenschappelijke deel. Scholen mogen zelf kiezen of zij het vak willen afsluiten in jaar drie of vier. Tabel 2 laat zien hoe het examenprogramma voor Kunstvakken 1 eruit ziet.

Tabel 2 Examenprogramma Kunstvakken 1²¹

		BB	KB	GL/TL
KV1/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van kunst en cultuur in de maatschappij.	X	X	X
KV1/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken.	X	X	X
CKV/K/3	Culturele activiteiten			
3.	De kandidaat heeft actief deelgenomen aan tenminste 4 culturele activiteiten en kan een eigen keuze maken uit het culturele aanbod. De culturele activiteiten zijn daarbij gespreid over verschillende kunstdisciplines.	X	X	X
CKV/K/4	Reflectie en kunstdossier			
4.	De kandidaat kan met betrekking tot de culturele activiteiten: - een kunstdossier samenstellen waarbij hij verslag doet van het voorbereiden en ondernemen van culturele activiteiten; - aan de hand daarvan reflecteren op zijn ervaringen, interpretaties en waarderingen.	X	X	X

1.2 Muziek op de basisschool

Net als in het voorgezet onderwijs kent ook het basisonderwijs vakken die wettelijk verplicht zijn. Voor deze vakken zijn eveneens kerndoelen beschreven. Ze geven aan wat een kind aan het eind van de basisschool moet weten en kunnen. Verplichte vakken op de basisschool zijn: Nederlands, Engels, rekenen en wiskunde, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige oriëntatie en bewegingsonderwijs. Muziek valt onder de kunstzinnige oriëntatie.

De kerndoelen voor kunstzinnige oriëntatie zijn als volgt omschreven:²²

54. De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
55. De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.
56. De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Momenteel is er in de media en politiek veel aandacht voor muziek in het basisonderwijs. Er zijn veel onderzoeken die aantonen dat muziek bijdraagt aan de emotionele, sociale en motorische ontwikkeling van kinderen. Uit de *Handreiking voor muziekonderwijs 2020* blijkt dat er nu vanuit de overheid stappen ondernomen gaan worden om op landelijk niveau muziekonderwijs in het

²¹ Examenblad, *Examenprogramma kunstvakken 1, vmbo* (2015), 4.
<http://www.examenblad.nl/examenstof/kunstvakken-1-vmbo-2/2015/f=/kunstvakken1.pdf>, (geraadpleegd 28 april 2015).

²² Jan Greven en Jos Letschert SLO, *Kerndoelen primair onderwijs*, (Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006), 63.

primair onderwijs te bevorderen. De ambitie is dat alle kinderen in Nederland tussen de 2,5 en 12 jaar structureel muziekonderwijs aangeboden krijgen in 2020.²³

1.2.1 Een extra impuls voor muzikeducatie

Op 24 oktober 2014 kondigde minister Bussemaker, in een brief aan de Tweede Kamer, haar plannen aan voor een extra impuls voor muzikeducatie aan. De aangekondigde maatregelen geven het muziekonderwijs een extra stimulans binnen de kaders van het programma *Cultuureducatie met kwaliteit*, een programma dat in 2012 in het leven was geroepen om de kwaliteit van het cultuuronderwijs te verbeteren. Het richt zich op basisscholen en culturele instellingen en schenkt binnen het programma aandacht aan verschillende vormen van cultuureducatie, zoals beeldende kunst, muziek, dans, toneel en erfgoed.

Het muziekonderwijs in Nederland voor kinderen van vier tot twaalf jaar is van goede kwaliteit, binnen en buiten school. Scholen werken samen met muziekverenigingen en musici, van klassiek tot pop, van conservatorium tot fanfare. Kinderen maken kennis met melodie, ritme en zang. Zij kunnen zich zo op muzikaal en kunstzinnig vlak ontwikkelen. De school is de plek waar de basis voor die ontwikkeling wordt gelegd, in samenwerking met partijen buiten de school.²⁴

Om dit doel te bereiken is de volgende regeling van kracht geworden die financiële middelen voor deze ontwikkeling bijeen moeten brengen. Via het Fonds voor Cultuurparticipatie gaat het rijk investeren in het muziekonderwijs. Er komt bij dit fonds een regeling om de kennis en deskundigheid van mensen die voor de klas staan te vergroten.²⁵ Scholen kunnen samenwerken met alle partijen uit het muziekveld. Het rijk reserveert hiervoor tot 2020 25 miljoen euro.²⁶

Private partijen gaan een campagne voor muziekbeoefening starten.²⁷ Het is de bedoeling dat deze campagne, die leerlingen, scholen en muziekinstellingen motiveert en inspireert, loopt tot 2020. De private partijen willen daarvoor 25 miljoen euro bijeen brengen.²⁸

Het Oranje Fonds wil het programma *Kinderen maken muziek* voortzetten tot mei 2017. Zij werkt daarbij samen met het Fonds voor Cultuurparticipatie.²⁹

1.2.2. Muziek op de Amsterdamse basisscholen

Het doel van de minister om elk kind goed muziekonderwijs te geven op de basisschool is in de gemeente Amsterdam al sinds 2010 van kracht. Toen is door de gemeente het Basispakket Kunst- en Cultuureducatie ingevoerd om scholen te stimuleren structureel cultuuronderwijs te geven. Het is een samenwerkingsverband tussen de gemeente, de lerarenopleiding voor het basisonderwijs, kunstvakopleidingen, Mocca en schoolbesturen van Amsterdamse basisscholen. Het Basispakket helpt en ondersteunt basisscholen met het implementeren van kunst- en cultuuronderwijs in het curriculum en bevordert het maken van aanbod op maat. Middels het Basispakket worden scholen ondersteund bij het invullen van de brede landelijke kerndoelen zoals genoemd in paragraaf 1.2.

Met het Basispakket krijgt elke leerling in Amsterdam wekelijks twee of drie uur kunst- en cultuureducatie middels een op leeftijd afgestemd programma. Voor de disciplines muziek, beeldende kunst, erfgoed, drama en dans is in het basisprogramma beschreven wat er in de acht jaar op de basisschool aan de orde moet komen. De keuze van de uitvoering van het programma ligt bij de scholen zelf. Scholen kunnen gebruik maken van de faciliteiten als ze aan een aantal voorwaarden voldoen en minimaal twee leerlijnen willen uitvoeren.

²³ Carolien Gehrels, *Handreiking Muziekonderwijs 2020* (Den Haag, 2014), 11.

²⁴ Jet Bussemaker aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 24 oktober 2014, Rijksoverheid.nl.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

Faciliteiten binnen het Basispakket zijn:³⁰

- Inhoudelijke ondersteuning door Mocca bij de opzet van leerlijnen in kunst- en cultuurdisciplines zoals erfgoededucatie, muziek, beeldend onderwijs, theater, dans, letteren en media;
- Gratis besloten vervoer naar een veelheid aan culturele instellingen met de Cultuurbus en Cultuurboot, passend bij één van de doorlopende leerlijnen;
- Raamleerplannen per kunstdiscipline waarmee scholen, leerkrachten en vakdocenten op basis van culturele competenties en vakgerichte leerdoelen lange leerlijnen kunnen formuleren;
- Jaarlijks tien uur gratis coaching op het gebied van muziek voor schoolteams of individuele leerkrachten door Het Concertgebouw;
- Jaarlijks dertien uur gratis muziekles door ‘Muziek Op School in Amsterdam’ (MOSA), een samenwerkingsverband van Muziekschool Amsterdam, Aslan Muziekcentrum en het Leerorkest, te beginnen in schooljaar 2013/2014 in de groepen 3+4;
- Disciplinedeskundigen, onafhankelijke experts in één van bovengenoemde kunstdisciplines, die kosteloos samen met de school de doorgaande leerlijnen ontwikkelen en de school helpen een keuze te maken uit het aanbod.

Voor het Basispakket zijn door Mocca raamleerplannen ontwikkeld voor de disciplines muziek, theater, dans, beeldende kunst en erfgoed. Deze raamleerplannen bieden scholen een handreiking voor het inrichten van hun cultuureducatie. Om een samenhang te creëren tussen de verschillende raamleerplannen wordt eenzelfde opbouw gebruikt met eenzelfde theoretisch kader.

Per discipline worden deze culturele competenties gespecificeerd.

Het raamleerplan muziek is er voor alle groepen. Er wordt evenwel een onderscheid gemaakt tussen het basisdeel voor de groepen 1 tot en met 4 en een specifiek profiel voor groepen 5 tot en met 8. Men kan voor de groepen 5 tot en met 8 kiezen uit de profielen:

- algemeen (voortzetting van het basisdeel; een combinatie van zingen, spelen op instrumenten en muziektheater)
- zingen
- spelen op instrumenten (spelen en noteren)
- muziektheater (zingen en bewegen)

³⁰ Mocca, “Wat is het basispakket?” <http://www.basispakketamsterdam.nl/> (geraadpleegd 28 april 2015).

Figuur 4 Opbouw van het raamleerplan muziek

Groep 1 t/m 4	Basisdeel			
Groep 5 t/m 8	<p style="text-align: center;">Algemeen</p> <p>muziekprogramma bouwt voort op het basisdeel.</p> <p>Onderdelen worden uitgebreid en uitgediept.</p> <p>Leerlingen leren een breed scala van muzikale vaardigheden, met aandacht voor alle domeinen</p>	<p style="text-align: center;">Zingen</p> <p>muziekprogramma bouwt voort op het basisdeel.</p> <p>Leerlingen kunnen liedjes schrijven en uitvoeren</p>	<p style="text-align: center;">Spelen</p> <p>muziekprogramma bouwt voort op het basisdeel.</p> <p>Leerlingen kunnen spelen op muziekinstrumenten en zichzelf (body-percussion)</p> <p>Leerlingen kunnen samen spelen</p>	<p style="text-align: center;">Muziektheater</p> <p>muziekprogramma bouwt voort op het basisdeel.</p> <p>Leerlingen kunnen een muziektheaterstuk vormgeven en presenteren, en de totale productie ervan voor hun rekening nemen.</p>

Binnen de ruim opgezette kaders van het raamleerplan muziek krijgt de school veel ruimte om het programma zelf in te vullen. In het raamplan zijn competenties en leerdoelen geformuleerd voor basisschoolleerlingen van groep 1 tot en met groep 8. In bijlage 1 vindt u het raamleerplan muziek met alle leerdoelen. Hierdoor nemen leerlingen aan het eind van hun basisschoolloopbaan een rugzak met muzikale bagage mee naar het voortgezet onderwijs.

Conclusie

Het vak muziek is geen verplicht vak. Het is zowel in het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs een keuze van de school om het vak aan te bieden. Scholen zijn wel verplicht om twee van de vier kunstvakken in hun curriculum op te nemen. De kerndoelen voor de kunstvakken, waar muziek ook onder valt, zijn niet erg specifiek en missen specifieke leerdoelen. Door deze brede opzet is er veel vrijheid voor docenten, maar wordt afbreuk gedaan aan een duidelijk richtlijn voor muziekonderwijs.

De kerndoelen voor de basisvorming van het voortgezet onderwijs sluiten deels aan op de kerndoelen van het primair onderwijs. Beide kerndoelen gaan in op het uitdrukken van emoties en het communiceren middels kunst en op het reflecteren op eigen werk en dat van anderen. Bij het basisonderwijs richt het laatste kerndoel zich op het cultureel erfgoed. Dit komt bij de kerndoelen van het voortgezet onderwijs niet aan bod. De overige kerndoelen zijn daar gericht op presentatie, verslaglegging en het leren kijken en luisteren naar kunst.

In de gemeente Amsterdam is ervoor gekozen om de brede kerndoelen voor het basisonderwijs te specificeren per kunstdiscipline. Voor elke discipline is een raamleerplan ontwikkeld dat docenten een richtlijn biedt bij het geven van de kunstlessen. Het raamleerplan muziek is opgebouwd uit een basisdeel (combinatie van zingen, spelen op instrumenten en muziektheater) voor groep 1 tot en met 4 en een specifiek profiel voor groep 5 tot en met 8 waarbij gekozen kan worden voor de profielen algemeen, zingen, spelen of muziektheater. In het raamleerplan zijn per groep specifieke leerdoelen opgesteld voor de verschillende competenties.

Hoofdstuk 2 Muziek in het vmbo in cijfers

In dit hoofdstuk worden de kwantitatieve gegevens gepresenteerd die verzameld zijn gedurende het onderzoek. Uit de verzamelde data zal duidelijk worden hoeveel scholen muziek aanbieden, hoeveel uren muziek op het rooster staan en hoeveel muziekdocenten deze lessen geven.

2.1 Hoeveel scholen bieden muziek aan?

Tabel 3 *Aantal scholen dat muziek aanbiedt per niveau*

Niveau	Aantal scholen	Muziekonderwijs aanwezig	%
vmbo-b	20	5	25
vmbo-k	22	7	32
vmbo-g	5	3	60
vmbo-t	26	19	73

Tabel 1 laat het aantal scholen zien dat een bepaald vmbo-niveau aanbiedt. Er zijn veel scholen die meerdere soorten vmbo aanbieden, deze zijn dan in deze tabel bij beide meegerekend. In de tweede kolom is te zien hoeveel van deze scholen muziek op het rooster heeft staan als vak. Uit de tabel blijkt dat op het vmbo-b maar een kwart van de scholen muziek op het rooster heeft staan. Op het vmbo-t is dit bijna drie keer zo vaak met bijna 75% van de scholen.

Tabel 4 *Aantal scholen dat muziek aanbiedt per schooltype*

Schooltype	Aantal scholen	Muziekonderwijs aanwezig op het vmbo	%
vmbo	24	7	29,2
vmbo-havo	6	3	50
vmbo-havo-vwo	11	7	63,6
totaal	41	17	41,5

De tweede tabel maakt inzichtelijk hoeveel scholen muziekonderwijs aanbieden als deze worden geselecteerd op schooltype. Op een vmbo-school wordt veel minder vaak muziek gegeven dan op een scholengemeenschap voor vmbo, havo en vwo. Hierbij kan grofweg gezegd worden dat de vmbo-afdeling van een scholengemeenschap meestal alleen bestaat uit een theoretische leerweg en dat het gros van de leerlingen dat vmbo-b, vmbo-k of vmbo-g doet op een vmbo school zit. Een specificatie van de scholen, de onderwijstypen die zij aanbieden en het aantal uren vindt u in bijlage 2.

2.2 Hoeveel scholen hebben een muziekdocent in dienst?

Tabel 5 *Aantal muziekdocenten*

Aantal docenten	Aantal scholen	%
0	23	56,1
1	10	24,4
2	5	12,2
3	1	2,4
4	1	2,4
5	1	2,4
Totaal	41	100

In tabel 3 is te zien dat ruim de helft van de scholen met een vmbo-afdeling geen vaste muziekdocent in dienst heeft. Als er op deze scholen muziekles wordt gegeven, worden de lessen op deze scholen dan niet door eigen docenten verzorgd, maar projectmatig ingevuld door externe krachten. Ongeveer een kwart van de scholen heeft één muziekdocent in dienst. Twaalf procent van de scholen heeft twee docenten en slechts vijf procent heeft meer dan twee docenten in dienst.

Tabel 6 *Verdeling van scholen met en zonder muziekdocent*

Schooltype	Geen muziekdocent	%	Wel muziekdocent	%
vmbo	17	70,8	7	29,2
vmbo-havo	3	50	3	50
vmbo-havo-vwo	3	27,3	8	72,7

Opvallend aan de cijfers uit de vierde tabel is dat er een groot verschil is tussen scholen waar alleen vmbo wordt aangeboden en scholen waar zowel vmbo als havo en vwo worden aangeboden. Op ruim 70% van de vmbo-scholen is geen muziekdocent aanwezig terwijl op ruim 70% van de vmbo-havo-vwo scholen wél een muziekdocent aanwezig is.

2.3 Het aantal uren muziek per week

Vervolgens is onderzocht hoeveel uur muziek per week wordt gegeven op de zeventien scholen die muziek aanbieden. Hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen lessen die 45, 50 of 60 minuten duren. Er is uitgegaan van de uren tabellen die terug te vinden zijn in de schoolgidsen van de betreffende scholen ongeacht hoe lang de lessen duren. Van één school heb ik de gegevens niet kunnen vinden. Deze zijn dus niet meegenomen in de berekeningen waardoor alle percentages zijn berekend over zestien scholen in plaats van zeventien.

Tabel 7 Aantal uren dat per leerjaar muziek wordt gegeven

Aantal uren	Leerjaar 1		Leerjaar 2		Leerjaar 3	
	scholen	%	scholen	%	scholen	%
0	-		-		12	75
0,5	1	6,3	4	25	1	6,3
1	14	87,5	11	68,8	2	12,5
1,5	-		1	6,3	-	
2	1	6,3	-		1	6,3
Totaal	16	100	16	100	16	100

In de onderbouw krijgen alle leerlingen op de onderzochte scholen muziekles. In het eerste jaar gaat het hierbij om meer uren dan in het tweede jaar. Er zijn maar vier scholen die muziek in de derde klas aanbieden. Deze leerlingen hebben muziek niet altijd als examenvak, maar hebben muziek verplicht of als keuzevak op hun rooster.

In de onderstaande tabellen zijn de gegevens over de uren verdeeld per schooltype om op die manier een vergelijking te maken tussen de verschillende typen vmbo. Hierbij wordt de volgende vergelijking gemaakt: minder dan een uur les, een uur les, anderhalf uur les of twee uur les. In de tabel voor het derde leerjaar gaat de verdeling van 'geen les' tot meer dan een uur les.

Tabel 8 Aantal uren dat per leerjaar per niveau muziek wordt gegeven**Leerjaar 1**

Niveau	0,5 uur	1 uur	1,5 uur	2 uur
vmbo-b	-	100	-	
vmbo-k	-	100	-	
vmbo-g	-	100	-	
vmbo-t	6,7	86,7	-	6,7

Leerjaar 2

Niveau	0,5 uur	1 uur	1,5 uur	2 uur
vmbo-b	-	100	-	-
vmbo-k	14,3	85,7	-	-
vmbo-g	33,3	66,7	-	-
vmbo-t	26,7	66,7	6,7	-

Leerjaar 3

Niveau	geen	0,5 uur	1 uur	> 1 uur
vmbo-b	100		-	-
vmbo-k	100		-	-
vmbo-g	100		-	-
vmbo-t	73,3		13,3	13,3

Uit de vergelijking tussen de verschillende schooltypen blijkt dat er in het eerste jaar op de meeste vmbo-t scholen een uur muziek wordt gegeven. Er is één school die meer muziekuren aanbiedt en één school die minder dan één uur op het rooster heeft staan.

In het tweede jaar treedt er een verschuiving op. Alleen op het vmbo-b wordt nog één uur muziekles gegeven. Op alle andere niveaus wordt er vaker voor gekozen minder dan één uur

muziek aan te bieden. Tot slot is in de tabel te zien dat in het derde jaar alleen op het vmbo-t nog muziek wordt aangeboden. Twee scholen geven nog een uur muziek en twee scholen geven meer dan een uur muziek.

2.4 Muziek als examenvak

Op het vmbo zijn maar twee scholen met muziek als examenvak. Dit in tegenstelling tot havo-vwo scholen. Volgens een onderzoek uit 2011 (Vervoorn en Van Hoek, 2011) wordt op 10 van de 24 havo-afdelingen muziek als examenvak aangeboden en op 11 van de 29 vwo-afdelingen. Dit is dus in groot contrast met de vmbo-afdelingen waar muziek als eindexamenvak maar op twee van de 41 vmbo-afdelingen wordt aangeboden.

Conclusie

Op slechts 41,5% van de scholen met een vmbo-afdeling is het vak muziek aanwezig op het rooster. Hierbij is een groot verschil tussen het aanbod per niveau en per schooltype. Op het vmbo-b krijgen leerlingen het minst vaak muziekles (25% van de scholen) en op het vmbo-t het vaakst (73% van de scholen). Dit heeft te maken met het feit dat vmbo-t vaker wordt aangeboden op een scholengemeenschap waar muziek in het curriculum is opgenomen. Op 63,6% van deze scholen wordt muziek gegeven tegenover 29,2% van de vmbo-scholen. Hier is ook in ruim 70% van de gevallen een muziekdocent aanwezig.

Als er muziek wordt aangeboden op een school is dat voornamelijk in de onderbouw. In de eerste twee jaren krijgen alle leerlingen op deze scholen muziekles. Het aantal uren dat aan muziek wordt besteed verschilt per school. In het eerste jaar krijgen de leerlingen in 100% van de gevallen één uur les per week. In het tweede jaar wordt vaker gekozen voor 0,5 uur. Een handjevol scholen biedt ook nog muziekles aan in het derde leerjaar. Dit gaat in alle gevallen om lessen op vmbo-t niveau. Slechts op twee scholen wordt het vak muziek als examenvak aangeboden en kunnen de leerlingen dus gedurende hun hele opleiding muziekles volgen op school.

Hoofdstuk 3 Portretten van de geïnterviewde scholen

Om te bepalen hoe goed het muziekonderwijs is verankerd in het curriculum wordt gebruik gemaakt van de verankeringsmaat van Oberon. Het is lastig de data die voor deze verankeringsmaat nodig zijn te verzamelen via deskresearch. Er is voor gekozen een aantal scholen te benaderen voor een interview om de gewenste data te verzamelen en dus dieper in te gaan op de inhoud van de muzieklessen.

In dit hoofdstuk leest u portretten van de scholen die door middel van een interview hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Op alle scholen heb ik gesproken met de muziekdocent. Op de school waar geen muziek wordt gegeven, heb ik gesproken met de cultuurcoördinator. U vindt hier per school primaire informatie en een korte samenvatting van het muziekonderwijs. In het volgende hoofdstuk worden de data die bij deze interviews zijn verkregen geanalyseerd aan de hand van de verankeringsmaat.

3.1 Geïnterviewde scholen met muziek op het rooster

College De Meer

Website: www.demeer.org

Soort onderwijs: een vmbo-school voor de basis, kader en theoretische leerweg eventueel met lwoo.

Keuzemogelijkheden: Na een brugperiode van twee jaar kunnen de leerlingen in de bovenbouw kiezen uit de sectoren 'Economie' en 'Zorg en Welzijn'. Leerlingen die gestart zijn in het schooljaar 2013-2014 zullen in de bovenbouw een intersectoraal programma 'Dienstverlening en Commercie' aangeboden krijgen waarbij de twee sectoren worden gecombineerd.

Hoeveel leerlingen: ongeveer 500 leerlingen die zijn verdeeld over twee schoolgebouwen.

Kunstvakken: beeldende vorming, dans en muziek.

Aantal muziekdocenten: 1

Het muziekonderwijs

Op College De Meer is muziek een vak dat vast in het rooster van de onderbouw staat. In de eerste en tweede klas krijgen alle leerlingen één uur muziek per week. De leerlingen kunnen het vak niet kiezen in de bovenbouw en het is dan ook geen examenvak. Elk jaar speelt muziek een rol in het muziekspektakel dat wordt opgevoerd door leerlingen. De school gaat, binnen de muzieklessen, binnenkort samenwerken met de plaatselijke muziekschool binnen het project PopZo! De school krijgt dan drie jamhubs³¹ in bruikleen en er komen docenten van de muziekschool om de leerlingen te coachen.

Huygens College

Website: www.huygens-college.nl

Soort onderwijs: vmbo-school voor de basis, kader en theoretische leerweg eventueel met lwoo.

Keuzemogelijkheden: Alle leerlingen volgen de sector Economie. Alleen in de theoretische leerweg kunnen leerlingen kiezen voor Zorg en welzijn. Alle leerlingen kunnen kiezen voor de ICT-route als specialisatie. Daarnaast is er ook een sportklas.

Hoeveel leerlingen: ongeveer 500 leerlingen

Kunstvakken: beeldende vorming, dans, drama en muziek

Aantal muziekdocenten: 1

³¹ Een jamhub is een apparaat waarmee met meerdere personen stil gerepeteerd kan worden. Alle elektrische instrumenten en microfoons kunnen worden ingeplugd in de jamhub. De muzikanten kunnen vervolgens via een koptelefoon horen wat ze spelen.

Het muziekonderwijs

Alle leerlingen hebben in de eerste twee leerjaren één uur muziek op het rooster staan. Ze kunnen het vak niet kiezen als examenvak en het wordt in de derde en vierde klas niet aangeboden. Op de school is, volgens de docent, veel aandacht voor kunst.³² Er wordt twee keer per jaar een kunstdag georganiseerd met workshops, waarbij ook muziek een rol speelt. Ook het Huygens College gaat binnenkort aan de slag met het project PopZo!

Marcanti College

Website: www.marcanti.espritscholen.nl

Soort onderwijs: vmbo-k, vmbo-t en havo, eventueel met lwoo. Daarnaast biedt de school ook een zesjarige HTL-route waarin de leerling een vmbo-t diploma én havodiploma haalt.

Bijzonderheden: In de derde klas gaan leerlingen naar het intersectorale vmbo-k (Dienstverlening en commercie), HTL of havo. In het schooljaar 2014-2015 is er gestart met een ICT-pilot in 2HTLklassen met gepersonaliseerd leren met chromebooks.

Hoeveel leerlingen: ongeveer 700 leerlingen

Kunstvakken: beeldende vorming, ckv en muziek

Aantal muziekdocenten: 1

Het muziekonderwijs

Op het Marcanti College wordt muziek aangeboden aan de eerste en tweede klassen. Deze klassen krijgen één uur muziek per week. Er is op school veel aandacht voor cultuur. Elk jaar wordt een muziekproject gedaan onder leiding van Esmee Olthuis met een afsluitend concert in het Bimhuis.³³ Momenteel wordt het vak niet aangeboden in de bovenbouw, maar er zijn gesprekken om muziek ook in de derde klas als verplicht vak in het rooster op te nemen. Het zal dan geen examenvak worden.

Montessori Lyceum Amsterdam

Website: www.msa.nl/mla

Soort onderwijs: een scholengemeenschap voor vmbo-t, havo, vwo en gymnasium.

Bijzonderheden: Uitgangspunt voor het onderwijs is het gedachtegoed van Maria Montessori met het principe 'help mij het zelf te doen'. Daarnaast is het MLA ook een erkende cultuurprofielschool.

Hoeveel leerlingen: Het is een grote school met ongeveer 1800 leerlingen. Zowel de onderbouw als de bovenbouw zijn opgesplitst in kleine deelscholen van 180-230 leerlingen met een eigen docententeam.

Kunstvakken: drama, film, tekenen en muziek

Aantal muziekdocenten: 2

Het muziekonderwijs

In de eerste en tweede klas van het vmbo-t krijgen de leerlingen een half jaar één uur muziek. In de bovenbouw kunnen leerlingen het vak nog niet kiezen. Men bekijkt de mogelijkheden om het vak als examenvak te introduceren, maar er is nog geen duidelijk plan. Het MLA heeft een lange traditie van toneel- en muziekproducties zoals het muziekfestival Montipop. Daarnaast is er het project Broedplaats dat ieder jaar aan een andere kunstdiscipline is gewijd.

Sweelinck College

Website: www.sweelinckcollege.nl

Soort onderwijs: vmbo-t, havo-kansklas in het eerste jaar.

³² Bert Schreuder, geïnterviewd door auteur, 30 januari 2015.

³³ Meer info: <http://www.kobranie.nl/>

Keuzemogelijkheden: brugklassers kunnen kiezen voor een talentvak (sport, muziek, dans of ckv)
Hoeveel leerlingen: een kleine school met 580 leerlingen
Kunstvakken: ckv (ook in de onderbouw met beeldende vorming en een stukje drama), muziek
Aantal muziekdocenten: 2

Het muziekonderwijs

In de eerste, tweede én derde klas staat het vak muziek bij alle leerlingen één uur per week op het programma. De leerlingen kunnen geen examen doen in het vak.

De school heeft meerdere bandjes en in de brugklas kunnen leerlingen kiezen voor muziek als talentvak. Ze krijgen dan extra uren muziek. Elk jaar is er een groot vakoverstijgend project waarbij leerlingen aan de slag gaan met rapteksten. Ze worden hierbij één dag begeleid door bekende rappers.

Spinoza Lyceum

Website: www.spinozalyceum.nl

Soort onderwijs: Daltonschool voor vmbo-t, havo, atheneum en gymnasium

Keuzemogelijkheden: kunstklas (vmbo-t), muziekplusklas (havo, vwo), science.

Hoeveel leerlingen: ongeveer 1200 leerlingen

Kunstvakken: tekenen, dans (mavo-kunstklas), drama(mavo-kunstklas) en muziek

Aantal muziekdocenten: 5

Het muziekonderwijs

In de eerste klas krijgen leerlingen twee uur muziek per week. In de tweede klas staat 1,5 uur muziek op het rooster. Leerlingen kunnen het vak daarna, op alle niveaus, kiezen als examenvak. Op het vmbo kunnen leerlingen daarnaast ook kiezen voor de kunstklas. Momenteel zijn alle brugklassen kunstklassen. Deze klassen krijgen extra vakken en uren kunst aangeboden. Op de havo en het vwo kunnen leerlingen kiezen voor muziekplusklas (koorklas en orkestklas). Veel leerlingen kiezen bewust voor het Spinoza vanwege het aanbod in kunst/muziekvakken.

Open Scholengemeenschap Bijlmer

Website: www.openschoolgemeenschapbijlmer.nl

Soort onderwijs: een school voor vmbo, havo en vwo

Bijzonderheden: In de onderbouw zitten leerlingen van alle niveaus door elkaar, dus van vmbo-b tot en met vwo.

Keuzemogelijkheden: kunstklas en sportklas (bovenbouw vmbo-t)

Hoeveel leerlingen: De school is opgedeeld in zes deelscholen met 250-400 leerlingen.

Kunstvakken: beeldende vorming, drama en muziek

Aantal muziekdocenten: 4

Het muziekonderwijs

In de eerste en tweede klas krijgen alle leerlingen één uur per week muziekles. Daarna kunnen leerlingen op het vmbo-t kiezen voor de kunstklas en examen doen. Er wordt tijdens de lessen veel samengewerkt met externe partijen, zoals met Muziekcentrum Zuid Oost. Samen met hen wordt er tijdens de lessen een symfonieorkest geformeerd onder leiding van Wouter Hakhoff met alle brugklasleerlingen (zes klassen per half jaar, 160 leerlingen). Buiten school kunnen leerlingen deelnemen aan een koor, een band, brassband, dansen of het Leerorkest.

3.2 Geïnterviewde school zonder muziek op het rooster

Hogelant

Website: www.hogelant.nl

Soort onderwijs: een school voor vmbo lwoo met extra zorg

Bijzonderheden: Op deze school zitten leerlingen met een specifieke leer- en/of zorgvraag. Het doel is om leerlingen zo snel mogelijk te schakelen naar een passende vorm van onderwijs. De school biedt de eerste twee jaar van het vmbo aan. Daarna vervolgen leerlingen het vmbo aan een andere school, volgen nog een extra jaar of gaan naar de AKAklas (Arbeidsmarktgekwalificeerde Assistent) in samenwerking met het ROC.

Hoeveel leerlingen: ongeveer 80 leerlingen

Kunstvakken: CKV (voornamelijk beeldend, museumbezoek, zangles, Toneelmakerij inclusief workshop, dansvoorstelling, architectuurwandelingen)

Aantal muziekdocenten: geen

Het muziekonderwijs

Het vak muziek wordt niet aangeboden op het Hogelant, omdat de expertise in de school niet aanwezig is. De leerlingen krijgen in klas één en twee het vak ckv. Dit vak wordt gegeven door een docent beeldende vorming. Het doel van de docent is dat leerlingen bij het vak ckv wat meekrijgen van verschillende kunstdisciplines. Op school zijn geen voorzieningen voor muzieklessen. Er is wel een budget waar een externe docent mee ingehuurd kan worden of een methode mee aangeschaft kan worden. Tijdens de lessen beeldende kunst wordt wel geschilderd op muziek.

Hoofdstuk 4 Verankering van het vak muziek op school

Dit hoofdstuk gaat in op de verankering van het vak muziek in het vmbo. De verankeringsmaat, die is ontwikkeld door onderzoeksbureau Oberon, wordt gebruikt om vast te stellen in welke mate muziek zijn plek in het vmbo heeft weten te vinden. De data voor deze analyse zijn verzameld via de interviews met docenten van de scholen die in hoofdstuk drie aan u zijn voorgesteld. Eerst wordt er een korte schematische samenvatting gegeven. Vervolgens wordt elke categorie besproken en wordt er dieper ingegaan op de zaken die bij de betreffende indicatoren aan de orde zijn gekomen.

4.1 De verankeringsmaat schematisch

De verankeringsmaat bestaat uit drie categorieën; beleid, de werkvloer en de samenwerking. Gezamenlijk hebben zij negen indicatoren. Bij elke indicator hoort een monitorvraag die in het interview aan bod is gekomen. In de tabel hieronder zijn de gegevens van de acht scholen schematisch weergegeven.

Tabel 9 Indicatoren uit de verankeringsmaat per school

	A. Vastgelegde visie	B. Samenhangend programma	C. CuCo/muziekdocent	D. Voldoende draagvlak	E. Deskundige docenten	F. Structurele samenwerking	G. Financiering	H. Goede accommodatie	I. Evaluatie opbrengsten
College de Meer	Ja +/-	1. ? 2. Nee	Ja	Ja +	Ja	Ja PopZo!	voldoende	Ja geen studiootjes slechte isolatie	Presentaties
Huygens College	Ja +	1. ? 2. Nee	Ja	Ja +	Ja	Ja PopZo! Sporadisch andere partijen	voldoende	Ja	Presentaties
Marcanti College	Ja +	1. ? 2. Nee	Ja	Ja +	Ja	Ja Kobranie Sporadisch andere partijen	voldoende	Ja	?
MLA	Ja ?	1. ? 2. Nee?	Ja	Ja ?	Ja	Nee	voldoende	Ja	Doelen per leerling
Sweelinck College	Ja ++	1. Ja 2. Ja	Ja	Ja ?	Ja	Ja	voldoende	Ja	?
Spinoza Lyceum	Ja ++	1. ? 2. ?	Ja	Ja ++	Ja	Nee (wel bij ckv)	voldoende	Ja	?
OSB	Ja ++	1. Ja 2. Ja	Ja	Ja ++	Ja	Ja Leerorkest Muziekschool ZuidOost	voldoende	Ja te weinig ruimte geluidsoverlast	digitale theorie-toets en presentaties
Hogelant	Nee*	Nee	Ja Nee	Nee	Nee	Ja Toneelmakerij incidenteel Muziekschool Noord	voldoende	Nee	n.v.t.

* De docent heeft wel een duidelijke visie

Toelichting op Samenhangend programma: 1. voor samenhang binnen de les en 2. voor samenhang met andere vakken

Aanduidingen: +/- geringe mate aanwezig, + ruimvoldoende aanwezig, ++ zeer duidelijk aanwezig

4.2 Beleid

Onder de subcategorie beleid vallen de indicatoren A, B, C, G en I.

A. Vastgelegde visie

Bij het analyseren van de visie van de scholen moet onderscheid worden gemaakt tussen de visie van de school op cultuur- en muziekonderwijs en de visie van de muziekdocent. Bij veel interviews komt naar voren dat docenten het moeilijk vinden om de visie van de school te formuleren.

Vijf van de zeven docenten spreken van 'veel aandacht voor cultuur' op de school waar zij lesgeven. De scholen organiseren bijvoorbeeld kunstdagen voor de leerlingen, hebben culturele buitenschoolse activiteiten of een kunstklas. Twee docenten geven ook aan dat leerlingen bewust kiezen voor hun school vanwege het aanbod in kunst- en muziekvakken.

Omdat docenten aangaven weinig zicht te hebben op de visie van de school op cultuur en muziek is voornamelijk ingegaan op de persoonlijke visie van de docenten en de doelen die zij in hun muziekles voor ogen hebben.

Op alle scholen staat het zelf muziek maken centraal. Er is veel aandacht voor samenspel en presentatie. Vijf docenten geven aan dat muziek een belangrijke rol kan spelen in de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen. 'Muziek maken is een uitstekende manier om leerlingen te laten ontdekken wat ze kunnen.'³⁴ 'Veel leerlingen beginnen met "dat kan ik niet", ze zijn erg faalangstig. Een succeservaring bij muziek, waar ze er achter komen dat ze wél een liedje op de piano kunnen spelen, is dan erg belangrijk.'³⁵ Twee docenten benoemen dat leerlingen op deze manier over een drempel heen geholpen kunnen worden.

Daarnaast is samenwerken voor alle docenten ook een belangrijk doel van de muziekles. Leerlingen werken vaak in groepjes in studio's en moeten zelfstandig werken aan een liedje. Het samenwerken beslaat dus een groot deel van de lestijd. Eén docent vertelt dat ze het ook belangrijk vindt dat leerlingen het durven melden als er iets kapot is gegaan.³⁶ Ze zitten afgezonderd in een studio te werken met instrumenten waar soms iets aan kapot gaat. Het is belangrijk dat ze leren dat ze dat soort zaken kunnen melden. Tot slot noemt deze docent het ontwikkelen van omgangsnormen naar de docent, medeleerlingen en het materiaal.

Vier docenten noemen het beleven van de muziek en het loskomen van emoties bij het luisteren en musiceren als doel. Het loskomen van de emoties is soms lastig. Extraverte leerlingen zorgen dan soms voor geluidsoverlast. Daarnaast komen soms ook frustraties los bij leerlingen.

Tevens spreken drie docenten de hoop uit dat leerlingen buiten school aan de slag gaan met muziek. Zij geven aan dat veel leerlingen, als ze het vak niet meer volgen, toch nog eventjes een deuntje komen spelen in de pauze.

De motorische ontwikkeling van leerlingen stellen twee docenten als doel van de muziekles. Het spelen op instrumenten vraagt bepaalde motorische vaardigheden. Een andere docent ziet 'plezier maken' als het belangrijkste doel van de les. Leerlingen moeten het vooral leuk vinden wat zij doen. Eén docent speelt vooral in op de intrinsieke motivatie van de leerlingen en hecht veel waarde aan de aanwezigheid van muziekinstrumenten in het lokaal die leerlingen inspireren en prikkelen om erop te gaan spelen.

Tot slot is er één docent die in het interview steeds een duidelijk koppeling maakte van haar vak naar dat van andere docenten. Zij vindt het belangrijk dat er veel gezongen wordt in de klas, omdat leerlingen dan hun stem blijven gebruiken. Dat helpt leerlingen tijdens andere vakken bij het geven van presentaties. Ook is er in haar lessen aandacht voor taal en uitspraak.

Op de school waar muziek niet in het curriculum is opgenomen geeft de docent aan dat hij vooral als doel heeft dat leerlingen tijdens het vak ckv wat meekrijgen van verschillende kunstdisciplines. Hij wil zijn leerlingen een soort basiskennis bijbrengen over kunst. 'Leerlingen moeten als ze van

³⁴ Bert Schreuder, geïnterviewd door auteur, 30 januari 2015.

³⁵ Judit Odijk, geïnterviewd door auteur, 5 februari 2015.

³⁶ Ellen Weinans, geïnterviewd door auteur, 13 februari 2015.

school komen een paar schilders kunnen noemen, wat architectuur hebben gezien en Mozart hebben gehoord.¹³⁷

B. Samenhangend programma

Deze indicator is tweeledig. Enerzijds wordt ingegaan op de samenhang binnen het vak muziek en daarnaast wordt gekeken naar de samenhang met andere vakken. De samenhang binnen het vak hangt af van de visie van de docent of het docententeam. Veel docenten ontwikkelen hun eigen methode (zie paragraaf 4.5) en bedenken dus hun eigen programma aan de hand van hun eigen of binnen de school opgestelde leerdoelen voor de leerling.

Tijdens de interviews kwam maar op twee scholen duidelijk naar voren dat het vak muziek samenwerkt met andere vakken. Op ene school is er binnen een jaarlijks terugkerend project samenwerking met de (vreemde) talen en worden mentorlessen betrokken. Op de andere school wordt er vooral in de bovenbouw vakoverschrijdend gewerkt: muziek-drama en muziek-beeldend. In de onderbouw is er op deze school ook wel een koppeling tussen beeldend en muziek, maar deze is minder nadrukkelijk aanwezig.

Daarnaast werd duidelijk dat op één school muziek wordt ingezet als middel. Deze school doet mee aan het project First ID van Rapucation, waarin wordt gestreefd naar een klimaatverandering op school door het gebruik van muziek. Op de andere scholen gaven de geïnterviewden aan geen vakoverstijgende projecten te hebben.

C. Cultuurcoördinator (CuCo)

De meeste scholen in Amsterdam hebben een cultuurcoördinator, al dan niet officieel met die titel. Wie deze rol binnen de school invult varieert van de ckv docent die dit naast zijn eigen lessen doet zonder daar extra uren voor te krijgen, tot een cultuurcoördinator die dit als enige functie heeft en er geen les naast geeft. Op een aantal scholen wordt de rol van cuco ingevuld door meerdere docenten, bijvoorbeeld omdat zij de taken verdelen tussen onderbouw en bovenbouw of vmbo en havo/vwo. Op alle scholen die hebben meegewerkt aan dit onderzoek was een cultuurcoördinator aanwezig.

G. Financiering

Alle docenten gaven aan dat er voldoende budget is voor muziek. Docenten kunnen, indien nodig, instrumenten aanschaffen en ook is er geld voor reparaties van instrumenten. Veel scholen werken samen met externe partners. Voor deze projecten is ook geld aanwezig. De docenten geven aan dat ze niet precies op de hoogte zijn en geven dan slechts aan dát er budget is. De school zonder het vak muziek geeft aan dat er wel budget is om een externe docent in te huren of methode aan te schaffen.

I. Evaluatie van de opbrengsten

Tijdens de interviews is de evaluatie van de opbrengsten van muziek als vak in het curriculum niet aan de orde gekomen. Eén docent spreekt van veel feedback door de schoolleiding, maar in de andere interviews is dit onderwerp niet aan bod gekomen. In sommige interviews kwam wel de beoordeling van leerlingen aan de orde. Dit is terug te vinden in paragraaf vijf.

4.3 Werkvloer

De indicatoren D, E en H vallen onder de subcategorie werkvloer.

D. Draagvlak

Alle docenten zeggen dat er voldoende draagvlak is binnen de school voor het vak muziek. Ze voelen zich op (rapport)vergaderingen serieus genomen door hun collega's. Op twee scholen is men in gesprek om het vak muziek verder uit te breiden en verplicht in het rooster op te nemen in de derde klas. Dit is een signaal van voldoende draagvlak voor het vak.

³⁷ Rogier Willems, geïnterviewd door auteur, 5 februari 2015.

Eén docent benoemt tijdens het interview specifiek dat het vak net zo hard meetelt als de kernvakken bij de overgang. Een andere docent spreekt van een breed draagvlak voor grote muzikale initiatieven zoals een schoolorkest. Op de school waar geen muziek wordt gegeven ligt het anders. De docent geeft aan niet te weten waarom de school heeft gekozen voor het vak ckv (vanuit beeldend) en niet voor een andere kunstdiscipline.

E. Deskundige docenten

De muziekdocenten die aan het onderzoek hebben meegewerkt hebben allemaal een onderwijsbevoegdheid voor het vak muziek. Ze zijn afgestudeerd aan het conservatorium als docent muziek. Vier van hen staan al jaren voor de klas en hebben erg veel ervaring opgedaan binnen het onderwijs. Twee docenten zijn een paar jaar werkzaam in het onderwijs.

De ckv docent op de school zonder het vak muziek is de bevoegde docent beeldende kunst die naast zijn werk op school ook werkt als vormgever in het theater. Hij geeft aan dat hij muziek erg belangrijk vindt, maar dat hij de muzikale vaardigheden mist om muziekles te geven. Hij benoemt dit gebrek aan expertise een struikelblok voor het ontwikkelen van leuke en interessante muzieklessen binnen het vak ckv. Hij laat leerlingen wel schilderen op muziek. Ze moeten dan de muziek interpreteren en het gevoel van de muziek weergeven door te schilderen.

H. Accommodatie

Bijna alle docenten zijn tevreden over de voorzieningen in de school. Zij hebben naast het gewone leslokaal studiotjes waarin de leerlingen in groepjes aan de slag kunnen. Eén school heeft geen losse studio's. Daarnaast zijn er voldoende instrumenten. Op de ene school zijn er meer instrumenten aanwezig dan op de andere. Zo zijn er scholen waar er voor elke leerling een keyboard en/of gitaar beschikbaar is zodat er klassikaal lesgegeven kan worden op hetzelfde instrument. Op een andere school zijn er juist veel verschillende instrumenten in de klas en kunnen leerlingen kennis maken met harp en viool en staat er een vleugel in het lokaal.

Twee docenten geven aan dat er nog wat verbeterd kan worden aan de lokalen. Er is dan bijvoorbeeld geen goed geïsoleerde ruimte voor de slagwerkinstrumenten. Op één van deze scholen is er de afgelopen jaren veel ontwikkeling geweest binnen de school op het gebied van het vak muziek. De lokalen voldoen door deze positieve ontwikkeling niet meer aan eisen voor het huidige vak.

De school zonder het vak muziek heeft geen voorzieningen voor de muziekles. Er is geen muzieklokaal en er zijn geen instrumenten.

4.4 Samenwerking

Onder de subcategorie samenwerking valt de overgebleven indicator F.

Op één school na werken alle scholen samen met externe partijen voor het vak muziek of ckv. Op de school waar niet wordt samengewerkt met andere partijen is de docent niet overtuigd van de toegevoegde waarde van het aanbod. Op vijf van de zeven scholen met het vak muziek wordt er samenwerking gezocht met culturele instellingen of externe docenten om binnen het vak muziek een project te doen. Eén school werkt wel samen met externe partijen, maar dit is niet specifiek voor het vak muziek. Meestal gaat het hierbij om projecten vanuit het vak ckv.

Twee scholen gaan binnenkort structureel samenwerken met de plaatselijke muziekschool binnen het project PopZo!. Dit project is een vervolg op de doorlopende leerlijn PopZo! voor het basisonderwijs. De leerlingen gaan muziek maken via jamhubs. Elke school krijgt drie jamhubs in bruikleen en er komen docenten van de muziekschool om de leerlingen te coachen.

Eén school werkt elk jaar samen met Stichting Kobranie. Leerlingen gaan in dit jaarlijkse muziekproject onder leiding van Esmee Olthuis repeteren voor een concert in het Bimhuis.

Daarnaast gaat deze school misschien samenwerken met studenten van het ROC die dan bandcoaching op zich zullen gaan nemen.

Op een andere school is elk jaar een vakoverstijgend project waarbij een externe partij wordt aangetrokken. Leerlingen gaan aan de slag met het schrijven van rapteksten en worden hierbij één dag begeleid door bekende rappers. Ook komen er dansers van So You Think You Can Dance naar de school om dansworkshops te geven.

Eén school werkt samen met veel verschillende partijen. Met Muziekschool Zuid Oost wordt er tijdens de lessen een symfonieorkest geformeerd onder leiding van Wouter Hakhoff met alle brugklasleerlingen (zes klassen per half jaar, 160 leerlingen). De leerlingen krijgen in groepen les op contrabas, cello, viool, dwarsfluit, trompet, trombone, slagwerk of zitten in het koor. Gezamenlijk spelen ze een stuk en treden na twaalf lessen als orkest op. Daarnaast zijn er nog andere externe projecten waar deze school aan meedoet. Leerlingen hebben in Paradiso opgetreden, stonden op het Holland Festival en doen mee met het Rozentuinfestival. Buitenschool kunnen leerlingen deelnemen aan een koor, een band, brassband, dansen of het Leerorkest.

Drie van de zeven docenten geven aan dat ze het lastig vinden met hun leerlingen deel te nemen aan buitenschoolse activiteiten. De leerlingen op het vmbo gedragen zich minder verantwoordelijk dan leerlingen op de havo en het vwo en moeten erg goed in de gaten gehouden worden. Er moeten bij uitstapjes dus veel begeleiders mee om een oogje in het zeil te houden. Sommige docenten kiezen er daarom voor om minder naar buiten te gaan dan ze eigenlijk zouden willen.

Eén docent vindt dat het buitenschoolse aanbod vooral erg gericht is op slagwerk. Eén docent vindt het lastig om muziekprojecten te vinden die leuk zijn voor zijn leerlingen op vmbo-b/k niveau. Al enkele jaren is er een samenwerking met de Toneelmakerij waar hij erg tevreden over is. Voor muziek heeft hij nog niet zo'n zelfde samenwerking gevonden.

4.5 Inhoudelijke kwaliteit van het muziekonderwijs

Sinds de monitor van 2009 is er ook plaats voor de inhoudelijke kwaliteit van de indicatoren.³⁸ Sindsdien wordt er ook gekeken naar de mate van doorlopende leerlijn en de beoordeling van leerlingen.

Doorlopende leerlijn

Tijdens de lessen maken drie docenten gebruik van een lesmethode voor hun vak. Twee scholen gebruik de methode Intro en één school de methode Muziek op Maat. De docenten die met de methode Intro werken geven aan af en toe gebruik te maken van de methode. De docent die Muziek op Maat gebruikt, behandelt de eerste vier hoofdstukken. Leerlingen doen ongeveer de helft van de stof thuis via de digitale versie van de methode en maken ook de toetsen thuis online.

Alle docenten, dus ook de docenten die een bestaande methode gebruiken, ontwikkelen hun eigen methode. Op twee scholen is daarbij aandacht voor het notenschrift en worden naast toonduur ook toonhoogte behandeld. Op twee andere scholen komt wel de toonduur aan de orde, maar niet de toonhoogte. Eén docent gaat alleen in op het notenschrift als een leerling aangeeft dit graag te willen leren.

De lessen zijn over het algemeen gericht op het musiceren. De docenten die beschikken over een bestaande muziekmethode gebruiken soms speelstukjes uit deze methode aangevuld met eigen materiaal. Twee docenten gaven aan een eigen muziekboekje samen te stellen met speelstukjes voor in de klas.

Het gaat tijdens de muzieklessen vooral om het doen. Leerlingen zijn dus in grote mate actief bezig en in mindere mate receptief en reflectief.

In het schema hieronder is weergegeven welke leselementen docenten hebben genoemd tijdens de

³⁸ Ariane Vervoorn en Ellen van Hoek, *Muziekonderwijs in de Amsterdamse scholen* (Amsterdam: Lectoraat Kunst- en Cultuureducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, 2011), 27.

interviews:

Tabel 10 *Schematische weergave van de leselementen*

School	Actief	Receptief	Reflectief
1	Spelen, zingen, samenwerking en presenteren.	Luisteren	
2	Spelen, zingen, samenwerking en presenteren.	Luisteren	
3	Spelen, samenwerken en bewegen		
4	Spelen		
5	Spelen, zingen, samenwerken en presenteren.	Luisteren, kijken en theorie	Laten inzien hoe belangrijk muziek is onze wereld (bijv. tv, film)
6	Spelen, zingen, samenwerken, creativiteit en presenteren*.	Luisteren en theorie	
7	Spelen, zingen, samenwerken en presenteren.	Luisteren (ook naar elkaar), theorie en muziekgeschiedenis.	
8		Luisteren	Schilderen op muziek.

* docent geeft aan dat er op het vmbo meer aandacht is voor presenteren dan op de havo en het vwo.

Alle docenten, op één na, gaven aan niet bekend te zijn met de huidige ontwikkelingen van het vak muziek op de basisschool. Ze zijn wel bekend met het Leerorkest dat op sommige basisscholen is opgericht. Drie docenten gaven aan dat zij leerlingen in de klas krijgen die al meer bagage hebben door het Leerorkest. Het is een duidelijke verandering ten opzichte van voorgaande jaren. Hierdoor worden de verschillen wat betreft niveau in de klas groter. Eén docent gaf duidelijk aan dat hij zich afvraagt hoe hij hier het beste op kan voortborduren.

Beoordeling

De beoordeling van de leerlingen is in de interviews zijdelings aan bod gekomen. Elke leerling moet bij het vak meerdere keren per jaar presenteren. Hiervoor krijgen de leerlingen een cijfer. Op sommige scholen wordt ook de inzet tijdens de les duidelijk meegenomen in het cijfer. Op één school kwam in het gesprek duidelijk naar voren dat de leerlingen ook theorietoetsen maken. De scholen die het vak als examenvak aanbieden moeten hun leerlingen ook toetsen. Zij zijn hierbij gebonden aan de richtlijnen zoals beschreven in hoofdstuk 1.

Conclusie

De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidde: Welke positie heeft het vak muziek in het curriculum van het vmbo in de gemeente Amsterdam en in hoeverre sluit dit al aan op het muziekonderwijs in het basisonderwijs?

In de eerste plaats kan worden geconstateerd dat de positie van het vak muziek in het vmbo in de gemeente Amsterdam niet sterk is. Slechts op 41,5% van de scholen met een vmbo-afdeling wordt muziek aangeboden. Daarbij is er een groot verschil in het aanbod tussen de verschillende typen vmbo. Op het vmbo-t krijgt 73% van de leerlingen muziek aangeboden tegenover 25% op het vmbo-b.

Daarnaast is er ook een duidelijk verschil tussen de verschillende schooltypen. Op een scholengemeenschap waar naast vmbo ook havo en vwo wordt aangeboden is het vak muziek vaker aanwezig op het rooster dan op scholen waar alleen vmbo wordt aangeboden. Op deze scholengemeenschappen wordt vaak alleen vmbo-t aangeboden. Dit zou kunnen verklaren waarom op het vmbo-t meer muziek wordt aangeboden.

Uit onderzoek uit 2011 blijkt tevens dat er op havo en vwo veel meer muziekuren worden aangeboden dan op het vmbo.³⁹ Alle gymnasia binnen de gemeente Amsterdam bieden het vak één uur of meer aan per week. Dit staat dus in groot contrast met het muziekonderwijs op het vmbo. Een verklaring voor dit grote verschil in aanbod is noch in het onderzoek van 2011 noch in dit onderzoek naar voren gekomen.

Tabel 11 *Verdeling lesuren per schooltype*⁴⁰

	Geen/< 1 uur	1 uur	> 1 uur
Leerjaar 1			
vmbo		86	14
vmbo-havo-vwo		71	29
havo-vwo		70	30
vwo gymnasium		60	40
Leerjaar 2			
vmbo	29	57	14
vmbo-havo-vwo		71	29
havo-vwo	30	40	30
vwo gymnasium		80	20
Leerjaar 3			
vmbo	57	14	29
vmbo-havo-vwo	14	57	29
havo-vwo	60	20	20
vwo gymnasium	40	40	20

³⁹ Er moet bij deze vergelijking wel rekening worden gehouden met de verdeling van schooltypen. Er is in het onderzoek van 2011 een onderverdeling gemaakt tussen vmbo en vmbo-havo-vwo. Dat is bij de cijfers in dit onderzoek (2015) niet gedaan.

⁴⁰ Ariane Vervoorn en Ellen van Hoek, *Muziekonderwijs in de Amsterdamse scholen* (Amsterdam: Lectoraat Kunst- en Cultuureducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, 2011), 19.

Wat betreft aanbod in muziekonderwijs loopt het vmbo in de gemeente Amsterdam dus duidelijk achter op de havo en het vwo. Dit is ook zichtbaar in de cijfers over de aanwezigheid van een muziekdocent op school. Op meer dan de helft van de scholen met een vmbo-afdeling is geen muziekdocent en op 25% van de scholen is slechts één docent. Op havo-vwo scholen en gymnasia is in meer dan 90% van de gevallen wel een muziekdocent aanwezig zo blijkt uit het onderzoek uit 2011.

Tabel 12 *Verdeling van scholen met en zonder muziekdocent⁴¹*

Schooltype	Geen muziekdocent	Wel een muziekdocent
vmbo	72	28
vmbo-havo-vwo	36	64
havo-vwo	8	92
vwo gymnasium		100

Op veel scholen is maar één muziekdocent in dienst. Dit kan, mijns inziens, gevolgen hebben voor het functioneren van de muziekdocent. Deze docenten missen namelijk binnen de school een sparringpartner. Er is binnen de school geen mogelijkheid om zaken uit te wisselen met vakgenoten en op die manier het onderwijs te verbeteren.

Uit de interviews bleek tevens dat de helft van de geïnterviewde muziekdocent meerdere banen combineert om zo op een (bijna) volledige baan uit te komen. Deze docenten werken op twee of soms wel drie scholen. Hierdoor reist de vraag in hoeverre docenten binding hebben met de scholen waar zij werken en met de visie die de school heeft op muziek- en cultuuronderwijs.

Op de scholen waar muziek in het curriculum is opgenomen is het vak goed verankerd. Er is voldoende draagvlak en er zijn deskundige docenten aan het werk. Hieruit kan opgemaakt worden dat dit factoren zijn die invloed hebben op de aanwezigheid van het vak muziek op een school. Daarnaast is er ook op alle scholen die muziek aanbieden een duidelijke visie op muziek- en/of cultuuronderwijs.

Alle scholen die muziek aanbieden hebben te maken met de kerndoelen van dit vak. Sinds 2006 zijn de nieuwe kerndoelen van kracht. Voor de onderbouw zijn er vijf kerndoelen voor de kunstvakken opgesteld. Deze zijn gericht op alle kunstdisciplines en zijn erg globaal en dus op veel verschillende manieren in te vullen.

Uit de interviews met de muziekdocenten blijkt dat hun lesdoelen heel anders van aard zijn dan de vooropgezette lesdoelen van het rijk. De lesdoelen van het ministerie zijn gericht op het actief muziek maken, het presenteren, het opdoen van basiskennis over de kunstdiscipline, verslaglegging en reflectie. Uit de lesdoelen en lesactiviteiten die de docenten tijdens de interviews beschreven komt naar voren dat er erg veel aandacht is voor het musiceren door leerlingen en het presenteren. De andere doelen werden door de docenten niet of nauwelijks genoemd tijdens de gesprekken. De vraag die hieruit voortvloeit is: hoe stellen docenten hun programma en lesdoelen samen en wie controleert deze?

Het kijken en luisteren naar muziektheatervoorstellingen en concerten, zoals in kerndoel 50 wordt beschreven, wordt op weinig scholen uitgevoerd. Bijna de helft van de geïnterviewde docenten geeft tijdens de interviews aan dat zij het lastig vindt om met vmbo-leerlingen op pad te gaan om een culturele instelling te bezoeken. Opvallend is dat de docent van het Hogelant deze moeilijkheden niet noemt terwijl op zijn school leerlingen zitten met gedrags- en/of leerproblemen.

Drie van de zeven docenten geven aan het ook moeilijk te vinden goed of passende activiteiten te vinden bij culturele instellingen. Zij vinden het aanbod voor de vmbo-leerling te eenzijdig of niet goed aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen.

Meer dan de helft van de scholen werkt wel samen met externe partners en culturele

⁴¹ Idem, 17.

instellingen. Hierbij gaat het dan vaak om muziekprojecten waarbij externe docenten workshops komen geven op school. Hieruit kan dus de conclusie worden getrokken dat externe partijen vaker op school komen dan dat de leerlingen naar deze instellingen toe gaan.

Uit het onderzoek uit 2011 blijkt dat er op het vmbo meer vakoverstijgend projecten zijn dan op de havo of het vwo.⁴² Deze bewering wordt door de uitkomsten van dit onderzoek niet ondersteund. Slechts twee docenten spreken van een jaarlijks vakoverstijgend project. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het aantal vakoverstijgende projecten de afgelopen jaren gedaald is.

Tot slot is het de vraag hoe dit muziekonderwijs aansluit op het basisonderwijs. Uit de interviews blijkt dat er in het voortgezet onderwijs geen goede aansluiting plaats vindt op het muziekonderwijs van de basisschool. In het basisonderwijs werkt momenteel ruim 75% van de scholen met het raamleerplan muziek. In dit raamleerplan zijn de, door de overheid opgestelde, kerndoelen voor het basisonderwijs gespecificeerd en zijn er duidelijke einddoelen voor de leerlingen opgesteld.

Een ruime meerderheid van de geïnterviewde docenten zegt niet op de hoogte te zijn van de leerlijn die op steeds meer basisscholen wordt gebruikt. Ze zijn wel bekend met het Leerorkest en meerdere docenten geven aan de invloed van dit orkest te merken in de brugklas.

Door de doorlopende leerlijn die nu wordt ingezet op de basisschool zullen de verschillen tussen leerlingen groter worden verwachten de docenten. Er zullen leerlingen zijn die wel veel muziekonderwijs hebben gehad, omdat zij op een basisschool zaten waar werd gewerkt met het raamleerplan, maar er zullen ook leerlingen de brugklas binnen komen zonder al deze ervaring. Differentiëren wordt in de brugklas van de toekomst dan nog belangrijker. Een enkele docent vraagt zich nu al af hoe hij dit verschil in niveau moet gaan aanpakken tijdens zijn lessen.

De docenten geven daarnaast aan dat ze graag meer zouden willen weten over de ontwikkelingen in het basisonderwijs. Ze vinden het een goede zaak dat het muziekonderwijs een positieve ontwikkeling doormaakt en willen daar graag op door bouwen in hun eigen lessen, maar die goede aansluiting aan de doorlopende leerlijn in het basisonderwijs kunnen zij nu nog niet aanbieden.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van de uitkomsten uit dit onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan:

Voor Mocca

Door informatieverstrekking over het raamleerplan en de resultaten van dit raamleerplan in de praktijk zijn veel docenten denk ik al een eind op weg geholpen. De docenten zijn allemaal deskundig en ontwikkelen hun eigen lessen. Zij zullen dus naar verwachting goed kunnen inspringen op de 'nieuwe leerling', maar dan moeten zij wel weten wie deze nieuwe leerling is en wat hij heeft geleerd op de basisschool.

Ik denk dat er voor expertisenetwerk cultuureducatie Mocca een duidelijke taak in het verschieft ligt door het raamleerplan goed te communiceren met docenten in het VO. Wellicht is er ruimte voor een informatiemiddag waarbij (muziek)docenten in het PO vertellen wat er momenteel allemaal gaande is in het basisonderwijs en wat de einddoelen zijn waar de leerlingen naartoe werken. Hierdoor weten de docenten in het VO wat hun vertrekpunt is.

Voor de gemeente Amsterdam

Met de doorlopende leerlijn muziek in het basisonderwijs is een nieuwe weg ingeslagen. Deze weg loopt echter voor de meeste vmbo-leerlingen dood. Als de gemeente de muzikale ontwikkeling van deze leerlingen belangrijk acht zal er in het voortgezet onderwijs wat moeten gebeuren. Er zal een plan moeten worden ontwikkeld en geld vrijgemaakt moeten worden om de doorlopende leerlijn

⁴² Idem, 29.

muziek door te kunnen trekken en volledig te maken. Wellicht is het mogelijk om ook voor het voortgezet onderwijs de kerndoelen te specificeren en onder te brengen in raamleerplannen in samenwerking met Mocca.

Voor culturele instellingen

Docenten geven aan dat zij het lastig vinden om goed en gevarieerd aanbod te vinden dat is gericht op vmbo-leerlingen. Voor de niveaus vmbo-b, vmbo-k en vmbo-g is dit lastiger dan voor vmbo-t. Voor culturele instellingen ligt hier dus een open gebied dat ingevuld kan worden door goede uitdagende programma's te ontwikkelen voor deze groep leerlingen.

Er is in dit onderzoek geen ruimte geweest om de reactie van culturele instellingen te peilen. Hiervoor zou aanvullend onderzoek nodig zijn.

Literatuurlijst

Bussemaker, Jet. Jet Bussemaker aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 24 oktober 2014. Rijksoverheid.nl.

Examenblad. “Examenprogramma muziek, vmbo,” 2015.

<http://www.examenblad.nl/examenstof/muziek-vmbo-2/2015/vmbo-tl/f=/muziek.pdf>, (geraadpleegd 28 april 2015).

— “Examenprogramma kunstvakken 1, vmbo,” 2015.

<http://www.examenblad.nl/examenstof/kunstvakken-1-vmbo-2/2015/f=/kunstvakken1.pdf>, (geraadpleegd 28 april 2015).

Fonds voor Cultuurparticipatie. “Over deze subsidie,” 2014.

http://www.cultuurparticipatie.nl/subsidies/Cultuureducatie_met_Kwaliteit/Gehonoreerde_instelling_en/ (geraadpleegd 28 april 2015).

Gehrels, Carolien, Rinda den Besten, Jan Raes, Janneke van der Wijk, Carolien Croon. *Handreiking Muziekonderwijs 2020*. Den Haag, 2014.

Greven, Jan, Jos Letschert SLO. *Kerdoelen primair onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006.

Mocca. “Wat is het basispakket?” <http://www.basispakketamsterdam.nl/> (geraadpleegd 28 april 2015).

— “Raamleerplan Muziek” <http://www.basispakketamsterdam.nl/wp-content/uploads/2014/11/Raamleerplannen-Muziek.pdf> (geraadpleegd 28 april 2015).

Oberon. *Monitor cultuureducatie voortgezet onderwijs. Meting 2008*. Utrecht: Oberon Onderzoek & Advies, 2008.

Rijksoverheid. *Kerdoelen onderbouw voortgezet onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2010. <file:///C:/Users/6169953/Downloads/besluit-kerndoelen-onderbouw-vo.pdf> (geraadpleegd 28 april 2015).

Verkenningcommissie Kunstvakken. *De kunst van het nieuwe, vier disciplines één doel*. Enschede: SLO, 2012.

Vervoorn, Ariane, Ellen van Hoek. *Muziekonderwijs in de Amsterdamse scholen*. Amsterdam: Lectoraat Kunst- en Cultuureducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, 2011.

BIJLAGE 1

Raamleerplan Muziek.⁴³

6.1. Raamleerplan muziek, groep 1 en 2 (4 - 6 jaar)

Competentie	Muziek domein	Leerdoelen
Creërend vermogen	Zingen	De leerling kent verschillende soorten liedjes en kan deze zingen. De leerling kan zingen in verschillende maatsoorten. De leerling kan zingen met aandacht voor articulatie en zuiverheid.
	Spelen	De leerling kent verschillende muziekinstrumenten De leerling kan een ritme en de maat meespelen op zijn lichaam (bodypercussie) en kan een instrument bespelen. De leerling kan improviseren en samenspelen met bodypercussie en met instrumenten.
	Lezen en noteren	De leerling kan visuele beelden, een verhaal of een emotie vertalen in klanken.
	Bewegen	De leerling kan bewegen bij een lied of een verhaal. De leerling kan muzikale aspecten vertalen in bewegingen. De leerling kan vrij bewegen op muziek. De leerling kan een eenvoudige choreografie uitvoeren.
Receptief vermogen	Luisteren	De leerling kan aandachtig luisteren naar een lied of een geluidsfragment. De leerling beleeft muziek door zintuiglijke waarneming en geniet bij het luisteren en tonen van eigen werk, het werk van anderen en dat van kunstenaars. De leerling kan kijken en luisteren naar een muziekinstrument, een muziekvoorstelling of een verhaal van een muzikant.
		De leerling kent enkele muziekinstrumenten auditief en kan deze instrumenten ook herkennen.
Reflectief vermogen		De leerling kan verwoorden wat hij hoort en beleeft bij muziek. De leerling kan fantasieën, emoties en sferen bij muziek herkennen en verwoorden. De leerling kan vertellen over eigen keuzes en voorkeuren voor muziek.
Presenterend vermogen		Onder begeleiding kan de leerling met medeleerlingen muziek en bewegingen maken en die presenteren in de groep.

⁴³ Mocca, "Raamleerplan Muziek" <http://www.basispakketamsterdam.nl/wp-content/uploads/2014/11/Raamleerplannen-Muziek.pdf> (geraadpleegd 28 april 2015).

6.2. Raamleerplan muziek, groep 3 en 4 (6 - 8 jaar)

Competentie	Muziek domein	Muziek leerdoelen groep 3 - 4
Creërend vermogen	Zingen	<p>De leerling kent meerdere soorten liedjes en kan deze zingen.</p> <p>De leerling kan verschil laten horen in tempo, toonhoogte en ritme.</p> <p>De leerling kan zingen met aandacht voor articulatie, zuiverheid en maataccenten.</p> <p>De leerling kan zingen in de maat van instrumenten.</p>
	Spelen	<p>De leerling kent diverse muziekinstrumenten.</p> <p>De leerling kan een ritme en de maat meespelen op zijn lichaam (bodypercussie) en kan een instrument bespelen.</p> <p>De leerling kan improviseren en samenspelen met bodypercussie of muziekinstrumenten.</p> <p>De leerling kan een muziekstuk met bodypercussie of een instrument ontwerpen.</p> <p>De leerling kan een klank- of ritmespel spelen vanuit visuele beelden en muziektokens.</p>
	Lezen en noteren	<p>De leerling kan visuele beelden vertalen in klanken.</p> <p>De leerling kan klanken omzetten in zelfbedachte tekens of een tekening.</p> <p>De leerling kan een partituur ontwerpen en grafisch noteren met of zonder notenschrift.</p>
	Bewegen	<p>De leerling kan bewegen bij een lied of verhaal.</p> <p>De leerling kan liederen en muziekfragmenten vertalen in bewegingen.</p> <p>De leerling kan een eenvoudige choreografie uitvoeren.</p> <p>De leerling kan improviserend bewegen op muziek.</p> <p>De leerling kan met anderen een choreografie ontwerpen en uitvoeren.</p>
Receptief vermogen	Luisteren	<p>De leerling kan geïnteresseerd luisteren naar een lied of een muziekkuitvoering.</p> <p>De leerling beleeft muziek door zintuiglijke waarneming en geniet bij het luisteren en tonen van eigen werk, het werk van anderen en dat van kunstenaars.</p> <p>De leerling kan kijken en luisteren naar een muziekinstrument, een muziekvoorstelling of een verhaal van een muzikant.</p>
		<p>De leerling kent steeds meer muziekinstrumenten auditief en kan deze herkennen.</p>

<p>Reflectief vermogen</p>	<p>De leerling kan betekenis geven aan wat hij hoort, ervaart en zelf muzikaal uitvoert.</p> <p>De leerling kan klanken aan emoties verbinden.</p> <p>De leerling kan steeds meer muziekinstrumenten auditief en visueel herkennen, benoemen en indelen in instrumentgroepen.</p> <p>De leerling kan reflecteren op muziek en zich daarover een mening vormen.</p> <p>De leerling kent verschillende soorten muziek en kan eigen keuzes maken uit het muziekaanbod.</p>
<p>Presenterend vermogen</p>	<p>De leerling kan met medeleerlingen een muziek- en bewegingpresentatie maken en die tonen in de groep.</p>

6.3. Raamleerplan muziek, groep 5 en 6 (8 - 10 jaar)

Competentie	Muziek domein	Muziek leerdoelen
Creërend vermogen	Zingen	<p>De leerling kan complexere liedstructuren zingen met contrasten en variaties in tekst en melodie.</p> <p>De leerling kan meerstemmige liedjes (canons) zingen.</p> <p>De leerling kan zingen met articulatie, zuiverheid en maataccenten.</p> <p>De leerling kan verschil laten horen in tempo, toonhoogte en ritme.</p> <p>De leerling kan met verschillende begeleidingsvormen meespelen.</p> <p>De leerling kan muzikale aanwijzingen van de docent opvolgen.</p> <p>De leerling kan zijn stem theateraal gebruiken.</p>
	Spelen	<p>De leerling kent steeds meer muziekinstrumenten.</p> <p>De leerling kan improviseren en samenspelen met bodypercussie of met instrumenten.</p> <p>De leerling kan een klank- of ritmespel spelen vanuit visuele beelden en muziktekens of het notenschrift.</p> <p>De leerling kan meerstemmige ritmes meespelen in diverse maatsoorten.</p> <p>De leerling kan een zelfgeschreven spelstuk uitvoeren met bodypercussie en met instrumenten.</p> <p>De leerling kan een lied of verhaal begeleiden met bodypercussie en met een instrument.</p>
	Lezen en noteren	<p>De leerling kan ritme en melodie ontwerpen en noteren.</p> <p>De leerling kan een partituur ontwerpen en grafisch noteren met of zonder het traditionele notenschrift.</p> <p>De leerling kan een tekst maken voor een lied of een rap.</p>
	Bewegen	<p>De leerling kan bewegen met verschillende technieken en bewegingssoorten.</p> <p>De leerling kan bewegen met variatie in tijd, kracht en ruimtegebruik.</p> <p>De leerling kan muzikale aspecten vertalen in bewegingen.</p> <p>De leerling kan een choreografie uitvoeren.</p> <p>De leerling kan tegelijk zingen, spelen en bewegen.</p> <p>De leerling kan improviserend bewegen met en zonder muziek.</p>

Receptief vermogen	Luisteren	<p>De leerling kan geïnteresseerd luisteren naar een lied of een muziekkuitvoering.</p> <p>De leerling beleeft muziek door zintuiglijke waarneming en geniet bij het luisteren en tonen van eigen werk, het werk van anderen en dat van kunstenaars.</p> <p>De leerling kan kijken en luisteren naar een professionele muziek- en bewegingsvoorstelling.</p>
Reflectief vermogen	<p>De leerling kent steeds meer muziekinstrumenten en kan deze indelen in instrumentgroepen en muziekstijlen.</p> <p>De leerling beleeft muziek en geniet bij het luisteren en tonen van eigen werk, werk van anderen en van kunstenaars.</p> <p>De leerling kan kijken en luisteren naar een professionele muziek- en bewegingsvoorstelling.</p>	
Presenterend vermogen	<p>De leerling kan solo of samen met medeleerlingen een muziek- en bewegingspresentatie uitvoeren, vormgeven en tonen voor publiek.</p>	

6.4. Raamleerplan muziek algemeen, groep 7 en 8 (10 - 12 jaar)

Competentie	Muziek domein	Muziek leerdoelen
Creërend vermogen	Zingen	<p>De leerling kent steeds meer liederen uit diverse culturen en kan complexere liedstructuren zingen.</p> <p>De leerling kan twee- en driestemmige liedjes zingen.</p> <p>De leerling kan zingen met aandacht voor articulatie, zuiverheid, maataccenten en voordracht.</p> <p>De leerling kan verschil laten horen in tempo, toonhoogte en ritme.</p> <p>De leerling kan met verschillende begeleidingsvormen meespelen.</p> <p>De leerling kan muzikale aanwijzingen van de docent opvolgen.</p> <p>De leerling kan zijn stem theatraal gebruiken.</p>
	Spelen	<p>De leerling kent steeds meer muziekinstrumenten.</p> <p>De leerling kan ritmisch en melodisch improviseren.</p> <p>De leerling kan een klankspel spelen vanuit beelden en muziektekens of het notenschrift.</p> <p>De leerling kan meerstemmige ritmes meespelen in diverse maatsoorten.</p> <p>De leerling kan een zelfgeschreven spelstuk uitvoeren met bodypercussie en met instrumenten.</p> <p>De leerling kan een lied, emotie of sfeer begeleiden met bodypercussie en met een instrument.</p>
	Lezen en noteren	<p>De leerling kan ritme en melodie ontwerpen en noteren.</p> <p>De leerling kan een partituur ontwerpen en grafisch noteren met of zonder het traditionele notenschrift.</p> <p>De leerling kan een tekst maken voor een lied of een rap.</p> <p>De leerling kent de betekenis en vorm van het traditionele notenschrift.</p>
	Bewegen	<p>De leerling kan bewegen met verschillende technieken en bewegingssoorten.</p> <p>De leerling kan bewegen met variatie in tijd, kracht en ruimtegebruik.</p> <p>De leerling kan muzikale aspecten vertalen in bewegingen.</p> <p>De leerling kan een choreografie uitvoeren.</p> <p>De leerling kan tegelijk zingen, acteren en bewegen.</p> <p>De leerling kan improviserend bewegen met en zonder muziek.</p>

Receptief vermogen	Luisteren	<p>De leerling beleeft muziek door zintuiglijke waarneming en geniet bij het luisteren en tonen van eigen werk, het werk van anderen en dat van kunstenaars.</p> <p>De leerling kan kijken en luisteren naar een professionele muziek- en bewegingsvoorstelling.</p>
Reflectief vermogen	<p>De leerling kan instrumenten, muzieksoorten en muziekstijlen plaatsen in een maatschappelijke context en bij diverse culturen.</p> <p>De leerling kent verschillende muzikale interpretaties en betekenissen van een lied of speelstuk.</p> <p>De leerling kent verschillende muziekinterpretaties, de choreograaf en de uitvoerende muzikanten.</p>	
Presenterend vermogen	<p>De leerling kan solo of samen met medeleerlingen een programma met muziek-, muziektheater- of beweging vormgeven en uitvoeren voor publiek.</p>	

Bijlage 2

vmbo

	praktijk	Vmbo-b	Vmbo-k	Vmbo-g	Vmbo-t	Muziek	Muziekdocent
Mediacollege		x	x	x		nee	-
Montessori College Oost		x	x		x	1:1, 2:1(b), 0.5 (k&t)	1
Mundus College	x	x	x			nee	-
Rosa Beroepscollege		x	x			nee	-
Stelle College		x	x			nee	-
Tobiasschool		x	x			nee	-
Waterlant Beroepsopleidingen Ijdoorn		x	x			nee	-
wellantcollege VMBO Linnaeus	x	x	x			nee	-
Wellantcollege VMBO Sloten	x	x	x			nee	-
Zuiderlicht College		x	x	x	x	OB: 1	1
Berkhoff		x	x			nee	-
Bindelmeer College		x	x	x	x	nee	-
Bredero Beroepscollege		x	x			nee	-
Bredero Mavo					x	nee	-
Calvijn met Junior College		x	x			nee	-
Clusius College Amsterdam		x	x			nee	-
College De Meer		x	x		x	ja (OB:1)	1
Hogelant		x	x			nee	-
Hubertus vakschool		x	x			nee	-
Huygenscollege		x	x		x	Ja (OB: 1)	1
Iederslandcollege		x	x			OB: 1	1
Meridiaan College			x	x	x	nee	-
Over IJ College				x	x	Ja (1:1, 2:0.5)	1
Sweelinck College					x	ja (klas 1-3:1)	2

Legenda:

1:1 eerste jaar, 1 uur muziek

2: 0,5 tweede jaar, 0,5 uur muziek

etc.

vmbo-havo

	praktijk	Vmbo-k	Vmbo-g	Vmbo-t	havo	Muziek	Muziekdocent
Ijburgcollege 2				x	x	nee	-
IVKO				x	x	(1,2: 1)	1
Marcanti College		x		x	x	(1,2: 1)	1
De Apollo				x	x	nee	-
Chr. Scholengem. Buitenveldert				x	x	ja	2
Metis Montessori Lyceum Avo				x	x	nee	-

vmbo-havo-vwo

	Vmbo-b	Vmbo-k	Vmbo-g	Vmbo-t	havo	wvo	gymnasium	muziek	muziekdocent
Ijburg College 1	x	x	x	x	x	x		nee	nee (docent K&C)
Joodse Scholengemeenschap Maimonides				x	x	x		nee	-
Montessori Lyceum A'dam (MLA)				x	x	x	x	ja (OB: 0,5)	2
Open Scholengemeenschap Bijlmer	x	x	x	x	x	x		ja	4
Scholengemeenschap Reigerbos		x		x	x	x		Ja (1:2) (alleen wvo exelliusklassen)	1
Spinoza Lyceum				x	x	x	x	1:2, 2:1,5, 3:,5	5
Berlage Lyceum				x	x	x	x	ja (OB: 1)	2
Caland Lyceum 1&2				x	x	x	x	Ja (OB: 1 of 2/3)	2
Cheider				x	x	x		nee	-
Geert Grote College Amsterdam				x	x	x		Ja (rekent in min.)	3
Hervormd Lyceum West				x	x	x	x	Ja (1:1, daarna 0,5)	1